

Адыгэ Мажь

№174 (19435)

2009-рэ ильэс

МЭФЭКУ

ЮНЫГЪОМ и 3

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ЩэрыонымкIэ комплексым щылагъ

Теуцожь районым щэрыонымкIэ комплексу (стрелковэ комплекс) итыр инвестицие проектэу районым щыпхыращыгъэхэм ащыщ. Псагъэм ещэрыогъэнымкIэ (стендовая стрельба) Адыгэ республикэ Гупчэр ащ хэхъэ, щэрыоным зы-

щыфагъасэхэрэ еджапIэ кыщызэуахыгъ. ИлъэситфыкIэ узэкIэлэбжыкIэм агъэуцугъэ комплексыр зэрэгъэпсыгъэмкIэ фэдэ Къыблэ федеральнэ шъолъырым итэп. Урысыем изэнэкъокъухэр мызэу, мытIоу щызэхашагъэх.

Тыгъуасэ, Ионыгъом и 2-м, АР-м и Президентэу ТхьакIушынэ Аслъан ащ кIо-гъагъэ. Республикэм ипашэ игъусагъэх АР-м и Президентрэ министрэхэм я Кабинет я Администрацие ипашэу Александр Пиценкэр, министрэхэм я Кабинетрэ хэтхэр, муниципальнэ гъэпсыкIэ зилэ район ыкIи кьэлэ администрациехэм япашэхэр.

ТхьакIушынэ Аслъан апэралIэу комплексыр кыкIуагъ. Ар зыгъэпсыгъэ ыкIи пэщэныгъэ дызезыхьэрэ Рахимджан Калимулиным щэрыуапIэхэр кыригъэлъэгъугъэх, щэрыонымкIэ клубым хэтхэм псэукIэ амалэу арагъэхэрэм ашигъэгъозагъ, хьакIэщыр зэрэгъэпсыгъэм, ресторану агъэуцурэр зэрэшIыгъэщтым нэлуасэ афишIыгъ. Пстэури лъэхъаным диштэу зэрэ-зтегъэпсыхьагъэр АР-м и Президент кы-хигъэщыгъ.

Нэужым республикэм ипашэ ащ игъу-сэхэми щэрыонымкIэ заушэтыгъ. ТхьакIу-шынэ Аслъанрэ физкультурэмрэ спор-тымрэкIэ Комитетым ипашэу Хьасанэ-кьо Муратрэ щэрыуагъэхэм анахь IэпIа-сэхэу кычIэкIыгъ. Ащ ыуж псагъэм те-гъэфгъэнымкIэ спортымкIэ мастерэу, Урысыем иабсолютнэ рекордсменэу Ра-химджан Калимулиным иIэпIэсэныгъэ кыгъэлъэгъуагъ.

ТхьакIушынэ Аслъан ылъэгъугъэм уасэ кыфишIызэ, урыгушхон, зытефэрэ псэуалъэу комплексыр зэрилыгъэрэр, республикэм игугъу шIуагъэ зыгъэщыгъэ щысэу зэрэщытыр кыхигъэщыгъ.

— Джырэ нэс игугъу зэрамышIыгъэм кыххэкIэу, мыщ фэдэу комплекс зтегъэ-псыхьагъэ зэрэтиIэр республикэм щы-псэухэрэм ядгъэшIэнэу, нэмыкI районхэм ыкIи кьалэхэм ащыпсэурэ кIэлэцIыкIухэр шагъэсэнхэм фэшI, хэкIыпIэу кыфэб-гъотын плъэкIыштхэм тазыдытегушIэ-нэу тыкьеблэгъагъ, — ылуагъ ащ.

Комплексыр зыгъэуцугъэ ыкIи ипашэ Рахимджан Калимулиным зэрэфэразэри кIигъэтхыгъ.

Ащ ыуж АР-м и Президент пцэжыкы хьызмэтыр зылэ иль муниципальнэ хьыз-мэтшIапIэу «Живая рыба» зыфиIорэм щылагъ. Предприятиер кыплыхьагъ, ялофхэм зызыт, гумэкIыгъоу яIэхэм за-щигъэгъозагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтыр А. Гусевым кытырихыгъ.

Адыгэ Республикэм и Президент и Указ

ЩытхьуцIэу «Адыгэ
Республикэм народнэ
гъэсэныгъэмкIэ
изаслуженнэ IофышI»
зыфиIорэр
О. Н. Степановым
фэгъэшъошэгъэным
ехьылагъ

Егъэджен-пIуныгъэ Iофым ихъ-хьоныгъэ иIахьышхо зэрэхишIы-хьэрэм ыкIи илъэсыбэ хьугъэу Iоф зэришIэрэм афэшI щытхьуцIэу «Адыгэ Республикэм народнэ гъэсэныгъэмкIэ изаслуженнэ IофышI» зыфиIорэр **Степанова Ольгэ Николай ыпхъум** — гъэ-сэныгъэ зышарагъэгъотырэ муни-ципальнэ учреждениеу «Гурыт еджапIэу N 8-р» зыфиIоу Шэуджэн районым итым математикэмкIэ икIэлэегъаджэ фэгъэшъошэгъэнэу.

**Адыгэ Республикэм
и Президентэу
ТХЬАКIУШЫНЭ Аслъан**
къ. Мыекъяупэ,
шышъхьэIум и 31-рэ,
2009-рэ ильэс
N 99

Сышъуфэраз

Адыгэ Республикэм и Прези-дентэу ТхьакIушынэ Аслъанрэ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэу Ана-толий Ивановымрэ сыныбжэ илъэс 85-рэ зэрэхъугъэм фэшI гуфэбэ-ныгъэ хэлъэу кызэрэсфэгъушIуа-гъэхэм пае инэу сызэрафэразэр шъуигъэзеткIэ алъызгъэIэсыжыы сшIоигъу.

Джащ фэдэу юбилеим пае кыс-фэгъушIуагъэх Адыгэ Республикэм иофициальнэ лIыкIоу Краснодар краим иадминистрацие ипашэ джэ щылэ Мамыекьо Кимэ, Теу-цожь, Коцхъэблэ, Красногвар-дейскэ районхэм яадминистра-циехэм япашэхэу Хъут Теуцожь, Тхьаркхьохь Налбый, Тхьэлъэнэ Вячеслав, Красногвардейскэ рай-оным инароднэ депутатхэм я Со-вет итхьаматэу Анатолий Ершовыр, Адыгэ хэку исполкомым, Адыге-им шыпсэурэ цIыфхэм яфэIо-фа-шIэхэм ягъэцэкIэнкIэ кьулыкъоу сызщылэжыагъэхэм ялофышIэхэр, гъунэгъухэр, ныбджэгъухэр, сигу-псэ къуаджэу Къэзэныкыуае щыщ-хэр.

ЗэкIэми тхьэшъугъэгъэпсэушхо ясэIо. Шъусэгъэгугъэ Хъут Рэщы-дэ тапэки тигупсэ Адыгеимрэ Уры-сыешхомрэ яфедэхэм зэрафэлэ-жэщтымкIэ. Сызэрэшъушымы-гъупшэрэм пае сышъуфэраз.

**Лъытэныгъэ кышIуфэзышIэу
ХЪУТ Рэщыд.**

Пенсие системэр

Кризисым пэшIуекIорэ Iофтхьабзэхэр

Редакцием кылуIэрэ письмэхэм нафэ кызэрашIырэм-кIэ, пенсие системэм ыкIи социальнэ тынхэм яхьылIэгъэ зэхъокIыгъэхэм гъэзетеджэхэм анаIэ атырадзэ, ахэм яхьылIэгъэ тхыгъэхэм ашIогъэшIэгъонэу яджэх. А темэм фэ-гъэхьыгъэ тхыгъэхэр тигъэзет мымакIэу кыхеутых нахь мышIэми, гъэзетеджэхэм джыри зэ агу кьэгъэкIыжыгъэныр зищыкIэгъэ Iофыгъохэм ягугъу кьэтшIымэ тшIоигъоу гу-щылэгъу тыфэхъугъэ пенсие ыкIи социальнэ тын IофхэмкIэ республикэм иIэнэтIэ шъхьалэ зезыхьэу, ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ипашэу Къулэ Аскэрбый.

Мыщ кыкIэлъыкIоу нэлуасэ шъуафэтэшIы номерэу 56-р зытет Федеральнэ законэу кьэралыгъомрэ цIыфымрэ зэ-дыхэлажыгъэхэм пенсиехэм апае мылкъу зэрэзэуагъэкIэрэ шIыкIэм ыкIи ны (унэгъо) мылкъумкIэ кьэралыгъо серти-фикатыр гъэфедэгъэныр зэрэзэхэщагъэм яхьылагъэу Къулэ Аскэрбый кытфиIотагъэхэм.

— *Аскэрбый, мзыбл хъугъэ номерэу 56-ФЗ зытет Федеральнэ законым тегъэпсыкIыгъэу Урысыем ыпэкIэ зыфэдэ имыIэгъэ программэу кьэралыгъор хэлажыгъэзэ пенсиехэм апае мылкъу зэIугъэкIэгъэным телъытагъэр тиереспубликэ зыцагъэцэкIэжыгъэр. Сыда а программэм кьепIолIэн плъэкIыщтыр?*

— БгъуитIу зэдыхэлэжыгъэным тегъэпсыкIыгъэ кьэ-ралыгъо программэу пенсиехэм апае мылкъу зэIугъэ-кIэгъэным фэгъэхьыгъэм игъэцэкIэжыкIэ 2009-рэ илъэсым щылэ мазэм и 1-м тыхэгъэгу щырагъэжыагъ. Къэ-ралыгъомрэ цIыфыр зыгъэлажыгъэрэм яшIуагъэкIэ граж-даниным илъэси 10-м кыкIоцI пенсиехэм зэIуагъэкIэрэ Iахъэу иIэм сомэ мин 360-рэ щигъоин ылъэкIышт. Цыфым ежъ-ежыгъэрэ илъэс кьэс ПенсиехэмкIэ фон-дым кыфыщызэIуахыгъэ лицевой счетым сомэ мини 2-м кышыублагъэу 12-м нэсэу зырилхьэкIэ, джащ фэдиз сомэ пчъагъэ кьэралыгъоми кыфыхегъэхьожы.

(ИкIэху я 3-рэ н. ит).

ЗЭЗЭГЬНЫГЭЭ ЗЭДАШЬГ

Цыфхэм loфшlэн
ягъэгыотыгъэнымклэ къэ-
ралыгъо къулыкъум и
Гъэлорышlапlэу АР-м
щылэмрэ Воронеж хэкум
ац фэдэ гъэлорышlапlэу
итымрэ джырэблагъэ loф
зэрэздэдшlэщтым
ехыллагъэу зээгъы-
ныгъэ зэдэшlыгъ.

Къэралыгъо къулыкъум и Гъэ-
лорышланфэу Адыгеим шылэм ипа-
щэ игуадзэу Абэдзэ Тэмарэ ты-
зэрригъэгъозагъэмклэ, Урысыем
хэхьэрэ субектхэм ящыфхэу зи-
лошланлэ члэзынагъэхэм лошлэн
зыдэщылэм клонхэу амал ял. Ащклэ
гъэлорышланлэхэм пшъэрылшъэ
гъэфэгъэхэр агъэцаклэх. Гушылэм
пае, тиреспубликэ шыпсэурэ цы-
фэу зилошланлэ члэзынагъэр Во-
ронезж хэкум ежъ зыгъэрзэррэ
лошланлэ къышигъотыгъэмэ, ар
а чылплэм клонымклэ гъэлорыша-

пlэм материальнэу ишlуагэз ригээкlышт. Цlыфыр зыщымышчlыпlэм клонышш, lоф кынцишlэным унашшоу пылхэр гуригэlоустых, мылькукlи lэпыlэгэу фэхушт.

АшкIэ IзубытыпIэ пшIын уна-
шъохэр Урысые Федерацием и
Правительствэ ыштагъэху шылэх.
Гушылэм пае, 2007-рэ илъэсым
бдзэгъум и 2-м аштгъэ унашъоу
N 442-р. Ар нэмкI чIыпIэ Иоф-
шIэн кышчызыгъотыгъэм мате-
риальнэ IэпыIэгъу етыгъэным фэ-
гъэхыгъ. 2008-рэ илъэсым тыгъэ-
гъазэм и 31-м унашъоу аштагъэр
федеральнэ бюджетым кыкIырэ
субсидиэхэм яхыллIагъ.

Джы лъэныкъуитIумэ ззэзгы-
ныгъэу зэдашыгъэм кызэрэди-
льтэрэмкIэ, Воронеж хэкум Iоф-
шIэпIэ чIыпIэ нэIкIэу шыIэхэм
Адыгэ Республикэм шыIэ гъэло-
рышIапIэр ащигъэгъозыт. Ащ фэд
тэ ти республикэ ылыгъэныкъокIи.

СИХЪУ Гоцнагъу.

Анахь дэгъухэм афэгушIуагъэх

**Гурыт еджапlэхэр зых-
лэжыгъэхэ республикэ
зэнэкъокъоу «Еджапlэр
псауныгъэм ичlыпl»
зыфилорэм иклэуххэр
зэфахысыжыгъэх.**

Еджэпипшлэу кыхагъэшы-
гъэхэм мы мафэхэм афэгушыа-
гъэх, Адыгэ Республикэм гъэ-
сэныгъэмрэ шлэныгъэмрэкIэ и
Министерствэ идилопмхэр ахэм
аратыжыгъэх. Ащ даклоу ате-
клогъэ еджапIэ пэпчъ сомэ мин
300 зыосэ псэуалъэхэр ыкIэ кIэ-
лэеджакIохэм апае мебель рес-
публикIэ бюджетым иахъщэкIэ
афашэгъыгъ.

Ацх нэмжлэу зэнэжыкжым
иклэушхмклэ еджэпИ 3-мэ шыг-
ху тхыльхэмрэ шлухьяфтынэу
«унэжыо кинотеатрхэмрэ» ара-
тыгьэх.

Форумым хэлэжъягъэх

«НыбжыкIэхэм я Илгэс» кыдыхилгытэу Сарпинскэ ихыгэхунэ «Волга-2009-рэ» зыфигорэ ныбжыкIэ межрегиональнэ ыкIи гэгэсэныгэ форумэу щыкIуагэм Адыгэ Республикэм иныбжыкIэ купэу ац хэлэжыагэм мы мафэхэм кыггэзжыг. Мыщ фэгъэхыгэ пресс-конференций АР-м ныбжыкIэ IофхэмкIэ и Комитет зонхыцаг.

НыбжыкIэ нэбгыри 10-у Iофthаьбзэм хэлэжыгъэхэр «Гвардие ныбжыкIэм», ныбжыкIэ общественнэ движениехэм япашэхэр, волонтер Iофым пылхэр арых. Регион зэфэшхьафхэм кыарыкIыгъэ ныбжыкIэхэм щыIэныгъэм кыащыфеджэт лъэныкъохэм афэгъэхьыгъэ лекциехэм кыафеджагъэх. АшIомыгэрэзэу зэхэхьэм кышыхагъэшыгъэмэ ащыщ хэдынхэм ныбжыкIэхэр зрахэмылажьэхэрэр. ЩыIэныгъэм щыхьурэ-щышIэхэрэм ныбжыкIэхэм чIыплэ гъэнэфагъэ щаубытын фаеу зэралытагъэр кыаIуагъ.

Пресс-конференциер зезыщгъэ ПпатГыкыо Аслъан Адыгейм ыццэ форумым дэгъоу зэрэщыфугъэр, тапэки мыщ фэдэ зэхыхъэхэм тиреспубликэ иныбжьыккэхэр ахэлэжьэнхэм зэрэпылшыгътхэр игушыццэ кыцыхыгъыщыгъ.

ДАУТЭ Анжел.

Сомэ миллиарди 4,9-рэ кыхальхьанэу мэгугъэх

Агентствэу ИНТЕРФАКС-ЮГ зыфилорэм къызэритырэмкIэ, Краснодар псыубытыпIэм пэблагъэу Теуцожь районым къыхиубытэрэ чIыгум коттедж унэхэр щашыщтых. Поселкэу агъэпсыщтым «Джэнэт» фаусыщт. А кэзбарыр агентствэм къылэкIэзгъэхьагъэр экономикэ хэхьоныгъэмрэ сатымрэкIэ АР-м и Министерств ары.

Проектым кызыр эдилгыт-рэмкӱ, янагыкӱ зэфмьдэху унӱ 70-рӱ поселкӱм щашышт.

ЧыпІэу кыыхахыгъэр кыагъэгъу-
нэрэ чІыгу, ащ иинфраструкту-
рэ баеу щыт. Поселкэм социаль-

нэ мэхьанэ зиІэ псэуальэу шагъэ-
псыщтхэм анэмыкІэу яхт-клуб,
гольф щешІэнхэу джэгупІэ, вер-
толет тІысыпІэ шашІыщтых.

Поселкэм чыгу гектары 120-рэ ыбуйгышт. Чып1эм электрчествэр, газыр, псыр ещэлэгъэ-нымк1э, канализацием игъэпсын-к1э амал дэгъухэр илэх.

Поселкэм ипроект Дунэ инвестиционнэ форумэу «Шъачэ-2009»-м кыыщагъэлъэгъошт.

КЪЭБАРЬШКІЭХЭР

ШушІэ
Іофтхьабз

Клэлэцүкүхэр агъэгушүагъэх

гэшлэгъонэу кIэлэцIыкIухэр еплыгъэх. Дахэмрэ дэгъумрэ сыдигъуи шыIэныгъэмкIэ апэ зэритхэр ащ артистхэм кышыралотыкыгъ. Нэужым пшысэхэм къахэкIыгъэ персонажхэм нахь пэблагъэ зафашIын амал кIэлэцIыкIухэм яIагъ. Ежъ сабыи цIыкIухэм сэнауцыгъэу ахэлыри нахьыжхэм къарэгъэлъэгъугъ.

Лүкүгэу мэфэкI шыпкэз афэхушт.
 Ышү-ышюу ыкI пхэшьхэ-мышхэу кьафа-
 шагэхэм кIэлэцыкIухэр лъэшэ агэгушIуагэх.
 Анэгухэм гушор кьакIхэу хьакIэхэр агэкIотэжьыг-
 нэх.

(Тикорр.).

Адыгэ Республикэм иныхсхэпэ театрэ илофышлэхэр сабыл ибэхэр зыщалыг унэу Мыекхуапэ дэтым мы мафэхэм ихэклагъэх. Исшл-лшлхэр, кьэгъэльэгъон гъэшлэгъонхэр шлхуафтынэу ахэм кыдащэгъагъэх.

Джырэ уахътэ мы унэм сыбый 31-рэ члэс. Шылэ-ныггэм чыплэ кын ригъэуцогъэ кэлэлчыкхухэм хьа-кхэхэр бэрэ кьафэкх. loftхабзуу зигугу кьэтшы-ггэм изэхэшэн нысхьэпэ театрэм имызакъоу, «Са-быйхэм шылэныгъэ кьят» зыфилорэ Урысые про-граммэм чанэу хэлъжэрэ УФ-м и Сбербанк илахьы-шлү хильхьагъ.

Спектаклэу къафагъэлъэгъуагъэм ягуапэу, ашIо-

Джыри видеокамерипшI агъэуцушт

Адыгеим игъогухэр щынэгъончъэнхэм пае пшэарыльэу щытхэр нахь дэгъоу гъэцэкӀгъэнхэмкӀэ зишӀуагъэ къэкӀошт видеокамери 10 джыри агъэуцушт.

АдыгеимкӀэ МВД-м и УГИБДД
ипащэ игуадзэу Мамыекъо Каз-
бек кӀызэриӀуагъэмкӀэ, джыдэ-
дэм гъогӀхэм атыхъухьэрэр къэ-

зыгъэлъэгъорэ прибор 40-мэ Iof
ашIэ. Федеральнэ целевой про-
граммэм кызырэдилыгътэу, мы ма-
фэхэм ащ фэдэ прибори 10 джыри

кѡлѣлѣхъашт. Камерѣхэр гѡгу-
хэм ячлплѣ анэхъ шынагѡхэм
атырагѣуоштых. К. Мамые-
къом кѡызэриуагѣмклѣ, адми-
нистративнѣ пшѣдѣлѣжъ зѣ-
рихъыштымклѣ унашѣоу ашлѣрэр,
рулым хэт клѣрысыгѣзми, транс-
портыр зыер ары зыфарагѣхѣ-
штыр, ары агѣлшынѣштыр.

Гупчэм гъэзет къыдегъэкIы

Ставрополь краим адыгэу нэбгырэ мини 10-м еху шэпсэу. Ильэситлуклэ узэклэлэбжкымэ, ащ черкес культурэм игучнэу «Адыгэхэр» зыфиорэр шцызэхашагъ. Ащ мазэм зэ краим шцыпсэурэ адыгэхэм апае гъзет кыдегъэклы, зэреджагъэхэр «Адыги Ставрополя».

Гээзетыр ипчяагьэкIэ 600 хьоу кьытырадзэ, пкIэ хэмылъэу цыфхэм аIэклагьахьэ. Ащ икьы-дэгъэкIын пэлухашт ахьцэр гупчэу «Адыгэхэр» зыфиолрэм Iэпылгъэу кьыфэхурэ адыгэ клалэхэм кьыизэхалхьэ. Гээзетыр клэракIэу ыкIи гьэшIэ-гьонзэу гьэпсыгъэ, ащ Ставрополь краим ис адыгэхэм ящыIаIкIэ, гъэхьагъэу ашIыхэрэм афэ-гъэхьыгъэ кьэбар зэфэшхьафхэр кьыхеутых. Лъэпкэ зэхэтыклэм, лъэпкэ шабэхэм, адыгэ шхынхэм чIыплэ гъэнэфагъэ шаубыты. Джаш фэдэу зыдэпсэухэрэ лъэпкэ зэфэмьдэхэмрэ Став-рополь краим ис адыгэхэмрэ азыфагу зэгурыло-ныгъэрэ зэдэлъжыныгыэрэ иллынхэм фэшI зыдэ-лэжьэнхэ фэе Iофыгъохэм гээзетым ыналэ аты-регъэты.

«Адыгэ Ставрополь» зыфилорэ гъэзетыр шү-
шлагъэ зилэ цыфхэм, зыбынхэр адыгагъэм ди-
штэгъ зыгъэсагъэхэм, лъэпкым ищыф цлэрыохэм
ренэу къатэгущылэ, адыгэ гушыгъэхъу мэхъэнэ
күү зыклоушылгъэхэм инэклубгъохэр къагъэбаих.

Гэвээгээр кыбэртагхэм, шэрджэсхэм, нэмькл чыплэхэу адыгэхэр зыщыпсэухэрэм анагъэсы, якъэбархэр цыфхэм арагъашлэ. Ар адыгэ тлэп-кыпхэм фэлажэбээ, тыди шылэ тильэпкыгъухэр зэрэпхых.

ШЪАУКЪО Аслъангуаш.

КРИЗИСЫМ ПЭШІУЕКІОРЭ ЮФЫГЪОХЭР МЭЛАЖЬЭХ

(Апэрэ нэклубггом кыыщещэ).

Мы Юфым ехыылэгъэ пчэгъэ зау-лэ згъэфедэ сшоигъу. ТиреспубликэкІэ Программэм анахь чанэу хэлэжъагъэ-хэр ильэс 40-м кыыщыублагъэу 60-м нэс зыныбжъхэр ары. Ахэр зэкІэ про-граммэм хэлэжъэхэрэм япроцент 49-рэ мэхъух. Программэм игъэцкІэжъын хэуцуагъэхэм япроцент 34-р ильэс 25-м кыыщыублагъэу 40-м нэс зыныбжъхэр ары. Ильэс 60-м ехъу зыныбжъхэм яп-чъагъэ проценти 8 мэхъумэ, ахэм процент 0,8-кІэ анахьыб зыныбжъ ильэс 25-м нэмысыгъэхэр. Пенсиехэм апае мылкъу зэІугъэкІэгъэным зэкІэми анахь чанэу хэлэжъэхэрэкІэ лъытэгъэн-хэ фае бзыльфыгъэхэр. Сыда пІомэ тиреспубликэкІэ Программэм игъэ-цкІэжъын хэжъагъэхэм япроцент 66-р бзыльфыгъэх.

— *ПэшІорыгъэшІэ зэфэхьысжъхэм сыда кыагъэлъагъэр? Адыгеир адрэ регионхэм зэратегІырэ лъэныкьо го-рэхэр хэбгъэу нэфыкІынхэ плэкІы-цта?*

— Я 56-рэ Федеральнэ законом тегъэпсыкІыгъэу ежъхэм яшІоигъо-ныгъэкІэ пенсиехэм апае мылкъу зэІугъэкІэгъэным епхыгъэ Программэм игъэцкІэжъын хахъэ зышІоигъохэм заявлениехэр алыхыгъэнхэр ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ иорган-хэм 2008-рэ ильэсым чэпыогъум и 1-м рагъэжъагъэ. ШышъхъэІум ыгу-згухэм яхъулІэрэ пчъагъэхэм кы-зэрагъэлъэгъуагъэмкІэ, федеральнэ Программэм игъэцкІэжъын хэуцо зышІоигъоу лъэІу тхыль кэзытыгъэ-хэр нэбгырэ 5615-рэ е Адыгеим щып-сэухэрэм япроцент 1,3-рэ. Тызыхэт ильэсым ищылэ мазэ и 1-м заявление кэзытыгъэхэм ясчот ахьщэр илхъэгъэ-ныр рагъэжъагъэ. Хэгъэхъожь шы-кІэм тегъэпсыкІыгъэ страховоу тынхэр нэбгырэ 2429-м кыатыгъ. Программэм хэлэжъэхэрэм чаныгъэу ахэлъыр рес-публикэм икъалэхэм ыкІи ирайонхэм ателытагъэу зэрэгъэпсыгъэм ухаплъэ-мэ, Адыгэбалэ щыпсэухэрэм гурытым тельтагъэу кыатыгъэ страховоу тынхэр сомэ мин 1,6-рэ, Шэуджэн ыкІи Кош-хэблэ районхэм — сомэ 970-рэ. Шы-шъхъэІум и 18-м ехъулІэрэ пчъагъэхэм кызырагъэлъэгъуагъэмкІэ, Адыгеим щыпсэухэрэм ежъхэм яшІоигъоныгъэ тегъэпсыкІыгъэ страховоу тынхэу зэкІэмкІи счотхэм арагъэхъагъэр сомэ миллиони 4-рэ мин 760-рэ мэхъу.

Кыблэ федеральнэ округыр пштэ-мэ, федеральнэ Программэм хэлэжъэ-хэрэм япчъагъэкІи, страховоу тынхэу кыатыгъэхэмкІи апэрэ чыпІищыр зы-Іыгъхэм Адыгеир ренэу ахэт. Кыблэ федеральнэ округым гурытымкІэ нэ-бгырэ тельгъэ страховоу тынхэу кыща-тыгъэхэм Адыгеир сомэ 200-кІэ ана-хьыб.

Мыщ дэжъым законом ыгъэнэфэрэ зы шапхъэ гъэзетеджэхэм агу кэз-гъэкІыжы сшоигъу. Заявление кы-ти, ежъ ишІоигъоныгъэкІэ Программэм игъэцкІэжъын хэуцуагъэм, анахь макІэми, ильэсым кыкІоцІ сомэ мини 2 илицевой счот ригъэхъэн фае. А шап-хэр зыгъэцкІэжъыкІэ ары ныІэп къралыгъоми джащ фэдиз сомэ пчъагъэ цыфым исчот кызыригъэхъащыр. ЗэкІэмкІи къралыгъом ильэсым кыкІоцІ мылкъоу цыфым илицевой счот кызыригъэхъащыр сомэ мин 12-м шІокІын ыльэкІыщтэп. ЕтІани ащ те-гъу гъэпсыгъэ зыхъуштыр а сомэ пчъагъэм фэдиз ежъ цыфым илицевой счот зырильхъэкІэ ары ныІэп.

Мы шапхъэм кыыхуытэхэрэп

зыныбжъкІэ пенсием нэсыгъэ цыфхэу пенсие ягъэгъэуцугъэным кІэмылгъэ-Іугъэхэр. Ахэм къралыгъор къазэрэ-делэщтыр адрэхэм фэдиплІыкІэ анахьыб, ау ари ильэсым сомэ мин 48-м шІокІыщтэп. Цыфым апэрэ хэгъэхъожь страховоу ты-ныр зитыгъэм кыыщыублагъэу, бгъуитІу мылкъу зэхалхъэм пІалгъэу иІэр ильэси 10-м нэсы. Программэм игъэцкІэжъын хэлэжъэнхэу заявление кэзытыгъэхэм, ау ахьщэр лицевой счотым илхъэгъэным фемыжъагъэхэм агу кэзэгъэкІыжы къралыгъом имылкъу къалэкІэхъаным пае ильэсыр имыкІэ, анахь макІэми, сомэ мини 2 атын зэрэфар. Тыгъэгъазэм и 25-м шІомыкІыгъэу страховоу тыныр сче-тым рагъэхъан фае.

— *КъэпІоматгъэхэм кыдыгурагъэІуагъэ къралыгъомрэ цыфымрэ здыхэлэжъэ-хэзэ пенсиехэм апае хэгъэхъожь шыкІэм тетэу мылкъу зэрэгъэІуагъэкІэрэ шы-кІэр. Ау законом зэригъэнафэрэмкІэ, цыфыр зыгъэлэжъэрэри шІофышІэ пае Программэм игъэцкІэжъын хэлэжъэны ыльэкІыщт. Непэ ащ гъэпсыкІэу иІэм сыда кыепІолэн плэкІыщтыр?*

— Программэм хэлэжъэгъэным шІуагъэу кытырэм хэпшыкІэу хэбошт агъэлажъэхэрэм апае цыфхэм ІофшІэн язытыхэрэри ащ нахьыбэу кыхэдгъэлэ-жъэнхэ зытлэкІыкІэ. Непэ Адыгеим цыфхэм ІофшІэн язытыхэу ит ІофшІапІэ-хэр мини 10 фэдиз мэхъух. ІофшышІэхэм ыужыкІэ пенсиеу кыратыштыр нахьыбэ шыгъэным хэлэжъэрэ ІофшІапІэхэм ифэшъуашэм тегъэпсыкІыгъэу пенсие страхованием ыльэныкыокІэ фэгъэкІо-тэныгъэхэр афашыштыр. Непэ зэрэгъэ-псыгъэмкІэ, цыфхэм ІофшІэн языгъэ-гъотыхэрэм агъэлажъэхэрэм апае пенсие-хэр нахьыбэ шыгъэным зэрэхэлэжъэхэ-рэм фэшІ социальнэ хэбзэІахэ зыкІымкІэ хэгъэкІыжынынхэр афашыштыр. Пенсиехэм апае ахьщэу ытыгъэм фэдизкІэ хэбзэ-Іахъэу ытын фэагъэхэр нахь макІэ фашыштыр.

ГухэкІ нахь мышІэми, зигугъу тшырэ лъэныкыомкІэ ІофшІагъэу щыІэхэр джырэкІэ макІэх ныІэп. АщкІэ зыгъэ кыкІуагъэр финанс кризисыр ары. Арэу щытми, цыфхэм ІофшІэн язытыхэрэр мы Іофым кыхъмылажъэхэу пІоныр тэрэзп. МыекъуапкІэ ыкІи АдыгэкыалэкІэ, Джэ-джэ, Тэхъутэмыкыое ыкІи Теуцожэ рай-онхэмкІэ лэжъэпІи 9-мэ яІофшышІэхэм апае хэгъэхъожь шыкІэм тегъэпсыкІыгъэу страховоу тынхэр атыр. Предприятие ыкІи организацие зырызхэм социальнэ пштэ-рыльэу яІэр гъэцкІэжъыгъэным пштэдэкІыжъ хэлъэу зэрекІуалІэхэрэр ыкІи ыпэкІэ ахэр чыжъэу плъэнхэ зэ-ралгъэкІырэр нэмыкІэхэмкІэ щысэтехы-пІэу къэбгъэлъэгъонхэ плэкІыщт. ХэушъхъафыкІыгъэу къасІо сшоигъу Адыгэкыалэрэ Джэджэ районырэкІэ ащ фэдэ зекІуакІэ кызыхэзыгъэфэгъэ ІофшІапІэхэр шырыщ зэрэхъухэрэр. Кыблэ федеральнэ округым хэхъэрэ субъект 13-м щыщэу предприятиехэр цыфхэм апае пенсие мылкъу зэІу-гъэкІэгъэным зыщыхэлэжъэрэ субъекти 8-м Адыгеир ащыщ.

Джырэ нэскІэ ащ фэдэ гухэлэ зимы-Іагъэхэу, ау теубытагъэ кызыхъыгъэфэн зыльэкІыщтхэм упчІэ горэхэр къа-фыкыокІэхэмэ, зэрафытеонхэ алгъэкІыщт телефонхэри мыщ дэжъым гъэзетеджэхэм агу кэзэгъэкІыжы сшоигъу. ПФР-м и Къутамэ щыІэ телефонхэр 53-37-95, 53-41-19. Джащ фэдэу кыалэхэм ыкІи районхэм ащыІэ тиорганхэми якІолэнхэ, телефонкІэ афытеонхэ алгъэкІыщт.

— *Тхъауегъэпсэу, ари гъэзетеджэхэм агу кызырбгъэкІыжыгъэмкІэ. Мыщ дэ-жъым шъхъэихыгъэу кыыщытымыІон тлэкІыщтэп пенсием епхыгъэ нэмыкІ*

Іофыгъохэм ялгытыгъэмэ, непэ ны (унэгъо) мылкъум ехыылэгъэхэм бэмэ нахь ашІогъэшІэгъонэу зэрэ-джэхэрэр. Ты-хэмыукъомэ, ащ епхыгъэ пчъагъэхэм

ренэу зэхъокІыныгъэхэр афэхъух. А лгъэ-ныкыоми укыыщыцуу тшІоигъу.

— Шышкъэ, финанс кризисым кы-зидихьыгъэ кыныгъохэр нахь гъэшъэ-бэгъэнхэ гухэлтым пае, аужырэ мэээ зэкІэлыкІохэм законкІэхэр аштагъэх, джащ фэдэу ыпэкІэ кІуачІэ зилагъэхэм зэхъокІыныгъэхэр афашыгъэх. ЗэкІэ ахэр зыфэлажъэхэрэр граждан куп зы-рызхэм социальнэ ІэпыІэгъу ятыгъэныр ары. Ахэм ащыщ номерэу 288-ФЗ зы-тет Федеральнэ законэу «Федеральнэ за-конэу «КІэлэцІыкІу зІІэ унагъохэм къралыгъо ІэпыІэгъу ятыгъэнымкІэ хэгъэ-хъожь Іофыгъохэу зехъэгъэн фаехэм яхыыллагъ» зыфилорэм зэхъокІыныгъэхэр фэшІыгъэнхэм ехыыллагъ» зыфилуу 2009-рэ ильэсым щылэ мазэм и 1-м кІуачІэ зІІэ хъугъэр. ЗычІэсыщт унэ кы-щфыным е ышІыным пае банкым чыІфэ кыІызыыхыгъэм чыІфэ шъхъаІэри, ащ процент тегъахъоу иІэри тьжыгъэнхэмкІэ унагъохэм ны (унэгъо) мылкъур агъэфе-дэн алгъэкІэнэу законкІэнэ амал кыари-тыгъ, ны (унэгъо) мылкъур унагъом етыгъэным ифитыныгъэ яІэ зышІыгъэ са-быир кызыыхыгъэу мазэм ыкІи ильэсым емылгыныгъэу. НэмыкІэу къэпІон хъу-мэ, ащ ыныбжъ илгъэсш охъуфэкІэ емыжъэхэу, зыщІэ къетІогъэ Іофыгъом пае ны (унэгъо) мылкъур агъэфедэн алгъэкІыщт. ЗанкІэу кыІогъэн фае ар кри-зисым пэшІуекІорэ Іофыгъоу зэрэщы-тыр ыкІи унэгъо ныбжыкІабэмэ чыІфэхэмкІэ кыныгъоу ателыгъэр зэ-ратырихыжыгъэр.

— *А программэм Адыгеим шІуагъэу кыыщыгъэхэр нафэ кэзышІырэ пчъагъэхэм тащыбгъэгъозэн плэкІыщта?*

— ШышъхъэІум и 13-м ехъулІэу ПФР-м иорганхэу Адыгэ Республикэм итхэм унэ къащфыным е ашІыным пае банкым чыІфэу кыІахыгъэм ыкІи ащ процент тегъахъоу иІэм ны (унэгъо) мыл-къур пэІугъэхъэгъэным ехыылэгъэ заяв-лении 186-рэ къралыгъо сертификат зІІэхэм алахыгъ. Ахэр зэкІэмкІи сомэ миллион 51,6-м тельтагъэх. Къаты-гъэхэм ащыщхэу заявлении 165-р тэрэкІэ алгытагъэх, адрэхэм ахэплэх. Унэ къэщфыгъэным е шыгъэным пае чыІфэу аштагъэр зэрэпсаоу е ащ щыщ Іахьыр атыжыгъэ унэгъуи 150-м. А гухэ-лым пае чыІфэт организациехэм сомэ миллион 41-рэ мин 201-рэ афадгъэхыгъ.

ШышъхъэІум икыхыгъэум ехъулІэу ПФР-м и Къутамэу Адыгэ Республикэм щыІэм зичэзыу ахьщэ Іахъэу сомэ мил-лиони 8 кыагъэІушчыгъэным ехыылэгъэ заявкэр ытыгъ. Адыгеим щыпсэухэрэ унэгъо 25-м Іоныгъом икыхыгъэхэм адэжъ унэм пае чыІфэу аштагъэр зэрэп-саоу е ащ щыщ Іахь агъэгъужыкІы алгъэ-кІыщт.

— *Аскэрбий, тигъэзетеджэхэм лгъэ-шэу ашІогъэшІэгъонэу анаІэ тырадагъэ къралыгъом аужырэ Іофыгъоу ыгъэнэ-фагъэхэм кыахиубытагъэу ны (унэгъо) мылкъум щыщ Іахъэу сомэ мин 12 ре-нэу зыфэныкыохэ Іофыгъом апэІуа-гъэхъаным фэшІ Іэрылхъэу сертифи-кат зІІэхэм аратыштыр фитыныгъэ къазэрэритыгъэм. ПФР-м ичІыпІэ органхэм а Іофыр сыдэуштыр ащызэ-хъагъа?*

— Тызыхэт ильэсым имэкъуогъу и 1-м кыыщыублагъэу ПФР-м ичІыпІэ органхэр кризисым пэшІуекІорэ ятІонэрэ Іофыгъом игъэцкІэжъын фежъагъэх. Ар зыфэгъэхыгъэр кІэлэцІыкІухэр зыІлхэрэ унагъохэм ны (унэгъо) мылкъум щыщ Іахъэу сомэ мин 12 ренэу зыфэныкыохэ Іофыгъохэм апэІуагъэхъан алгъэкІыщтэу зэрэхъу-гъэр ары. Мэкъуогъу мазэм изакъоу тиреспубликэ щыпсэухэрэм сомэ мил-лион 26-рэ мин 940-рэ зыпэІухъащт заявление 2245-рэ кыатыгъ. Цыфхэм мэкъуогъум заявлениеу кыатыгъэхэм атегъэпсыкІыгъэу банкхэм счотэу кыащызэІуахыгъэхэм ахьщэр арагъа-хъэу аублагъ. Бэдзэогъум сомэ миллион 16-рэ мин 80-рэ зыпэІухъащт заявле-ние 1340-рэ аІытхыгъ. Ахэм ате-гъэпсыкІыгъэ заявкэ ПФР-м и Адыгэ республикэ Къутамэ ПФР-м и ГъэцкІэкІо дирекције лыгъэІэсыгъ. Заявление кэзытыгъэхэм аІукІэщт ахь-щэр счотэу кыагъэлъэгъуагъэхэм Іоныгъом арагъахъэу аублэщт. Непэ ехъулІэу зэрэгъэпсыгъэмкІэ, ны (унэгъо) мылкъум щыщэу зэтыгъо ахь-щэ Іахь ятыгъэным ехыылэгъэ заявле-ниехэу кыатыгъэхэм япчъагъэ 3905-м нэ-сыгъ. Ар зэкІэ ны (унэгъо) мылкъумкІэ къралыгъо сертификат зІІэхэм япро-цент 65,1-р мэхъу.

— *Къралыгъо сертификат зІІэхэм ны (унэгъо) мылкъум щыщ сомэ мин 12-р Іэрылхъэу кыаІызыхы зышІоигъохэу кыахэІыштыр мымакІэхэу кытшІошІы. Ащ фэдэ гухэлэ зІІэхэм сыда ашІэн фаер?*

— ЯтІонэрэ е ащ кыкІэлыкІогъэ сабыир кызыыхыгъэм тешІэгъэ пІа-лъэм емылгытыгъэу, ны (унэгъо) мылкъумкІэ къралыгъо сертификат зІІэ пстэуми заявление атын фитых. Мыщ дэжъым кыыщыІогъэн фае ащ фэдэ Іофыгъом пІэлгъэ гъэнэфагъэ зэриІэр. ГушыІэм пае, ны (унэгъо) мылкъумкІэ фитыныгъэ яІэ зыхъугъэр 2007-рэ ильэсым ищылэ мазэ и 1-м кыыщыублагъэу 2009-рэ ильэсым иІоныгъо и 30-м нэсырэ пІалгъэм кы-хиубытагъэмэ, зэтыгъо ахьщэ тыныр кыаІыхыгъэным фэшІ заявлениер 2009-рэ ильэсым итыгъэгъазэ и 31-м шІомыкІэу, ны (унэгъо) мылкъумкІэ фитыныгъэ яІэ зыхъугъэр 2009-рэ ильэ-сым чэпыогъум и 1-м кыыщыублагъэу а ильэсым итыгъэгъазэ и 31-м нэсырэ пІалгъэм тефагъэмэ, 2010-рэ ильэсым гъэтхатэм и 31-м шІомыкІэу ятыгъэн фае.

Заявлениер ПФР-м ичІыпІэ орган зырахыылэкІэ ащ игъусэн фэе нэмыкІ тхыльхэр бэп: заявлениер зытырэм ипас-порт, ны (унэгъо) мылкъумкІэ серти-фикатыр, заявление зытыгъэм ахь-щэр зырагъэхъащт счотэу банкым кыыщызэІуихыгъэм иреквизитхэр зэ-рытхэгъэхэ справкэу кыратыгъэр. ЗыгорэкІэ нэмыкІ кърэбархэр ищы-кІагъэхэу хъумэ, ПФР-м иорган ахэм ежъ-ежъырэу акІэупчІэщт. Сомэ мин 12-р зэтыгъо шыкІэм тегъэпсыкІыгъэу заявление кэзытыгъэм исчот рагъахэ ар зыІахыгъэм мэзитІу нахьыбэ темышІагъэу.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

ЗЫКІЫНЫГЪЭМ ЕКІУРЭ ГЪОГУ

«Іуагъэ тшыгъагъэ Адыгеим тыкложьынэу»

(Къызыкълъыкlorэ
Ионыгъом и 1-м
къыдэкІыгъэ номерым ит).

Тыркуем икълэхэмрэ иадыгэ къуаджэхэмрэ къэткІухъэхэзэ Эрбаа тыкълэ-сыгъ. Ащ Анкара къыкІыгъэ адыгэ кІэлэцІыкІу къэшъокІо ансамблэу «Іошхъэмаф» зы-цІэр къэкІогъахэу къычІэ-кІыгъ. «Іошхъэмафэм» хэт-хэмрэ тэ тикІэлэцІыкІухэмрэ

ри къэбэртэябзэри зэращызэ-рагъашлэхэрэр игуапэу Тхьэр-къохъо Демирзэ къытиІуагъ. «Хэкужъым къэзыгъэзэжыы зышІоигъоу шыІэхэми Іоф адэтэшІэ, тхьапэхэм ягъэпсын-нахъ ІэшІэх зэрафэтшІы-щтым тыпыл, — къытеІо Тхьэркъуахъом. — Джырэ уахътэм Адыгеим зыгъэзэ-жыы зышІоигъо нэбгырэ шгъэ-ныкъомэ ятхьапэхэр тэгъхьа-зырых, ахэр тезыубытэпа-

унэгъо тІокІипІІ ныІэп шыпсэ-урэр, ау адыгэ чылэгъо шып-къэу, адыгэ шэн-хабзэхэр нахъ зыщызэрахъэхэрэм ащыщ. Ащ екІурэ гъогу ІонтІэ-щантІэм тытетэу машинэ псынклэм ты-дищае зэхъум, чыжъэ дэдэу къушхъэм зэрэдэкІогагъэхэр къыдгұрыІуагъ. Адыгеим ианахъ чІыплэ дахэмэ яхышырэу ты-къэзыгъуцухъэрэ дунаир шытыгъ: чыгъ шхъонтІэ бырабэхэу гъо-гунапцэм Іутхэм акІыбклэ мзэ

джы ахэр оредым фэдэу къыхэсэІу-кІык:

**Ины тыхъумэ
къухъэбылым
титІысхъани,**

**Тихэкужъэу
— тјанэ дэжъ
тыбыбыжъын.**

**Ащ ыуж зэрэ-
дунаеу къэткІу-
хъани,**

**Зэрэлъапкъэу
тичІыналъэ тэ
тицъжъын!**

Мэлгощ Басри игушпысэ гъэ-шІэгъонхэм, игушыаклэ, ишэн гъэпсыкІэмэ адыгэ гукІэгъур къахэщы, гукІэгъоу къыппэб-лэгъэ цІыфым фэпшІыщтым изакъоп, ымышІэрэми, адыгэ къодыеу шытымэ, ащ ар пи-гъохын зылъэкІырэ цІыф. Илъэс 96-рэ зыныбжъ янэу тыздэгущыІэнэу тинасын къы-хыгъэм ащ фэдэ кІал нахъ, нэмыкІп иІэнэу шытыгъэр. Илъэс заулэклэ зыныбжъ гъа-шІэм кІэхъанэу щыт Мэлгощ Хъарые, Тхъэм псауныгъэ къырет, гушІубзыу, адыгэ ныо дах, иІокІэ-шІыкІэхэм укІытэгъэ-дэхагъэр къахэщы. Шъэуищырэ пшъэшшыщырэ зэриплугъэр, ахэм мэшэлахъу пхъорэльф-къорэльфхэр къа-зэрэкІэхъухагъэхэр, анаІэ къызэрэтырагъэтыжырэр къы-

Мэлгощ Хъарые.

зэрэтылэкІыгъэр, ащ фэди-з уахътэм зыкълэзыгъэгъунэ-жыын зылъэкІыштыгъэ лъэп-къым ицІыфхэр акылышІо-хэу зэрэщытыгъэхэр, зэкъомы-уоштыгъэхэу зэралорэри зэ-рэмышыпкъэр. «Урыс гене-ралхэми къатхыжы адыгэ лъэпкъхэр ошІэ-дэмышІэу къызэгъахъэхэти, пхъашэу зэ-рзэожыщтыгъэхэр, — къы-кІегъэтхы Бырсыр Батыр-бий. — ТхъамыкІгъошху тэ къыташІагъэр, ау зыкълэ-жыгъэным игъо къэсыгъ, къэнэгъэ цІыфышхъэр дгъэ-лъэпІэн фае».

Козлэ шыщэу гушыІэгъу тшыгъэхэмэ ащышыгъ дин-лэжъэу, ефэндэу Шэуджэн Къадыр. Ащ къызэрэтиІуа-гъэмкІэ, Адыгеим къэкІожы-гъагъ, илъэсищырэ ефэндэу Шэуджэн районым ит къуа-джэу Джыракъые щыІэжъагъ. Ау ежъ ыгъэзэжыынэу шІо-мышІуагъэми, Іоф шгъхаф горэхэр къыхахъэхи, кІо-жыын фаеу хъугъэ. Къадыр исабий къэхъугъэ къодыеу, джыри гъогу тырихъаным тешыныхъэзэ Тыркуем кІо-жыгъагъэ. Джэнэтэу къышы-хъурэ хэкужъым къызэкІо-жыым къыныбэ зэрэщилъэ-гъугъэр, анахъэу цІыф зэфы-щытыкІэ, зэхэхъэ-зэхэкІхэм ахилъэгъорэ пхэнджыгъэхэр зэримышщышхъуштыгъэхэр, арэу щытми ныбджэгъоу къы-фэхъугъэхэр Джыракъые зэрэ-дэсхэм, сабыеу ригъаджэщты-гъэхэм лъэшэу зэрафэрээр къыІуагъ. «Сэ Тхъэм, шүм, дэхагъэм сафэлажъэ, джары ныІэп сабыІхэм ахэслъхъанэу сызыфэягъэр, — къысело Шэ-уджэн Къадыр, — нэмыкІ гу-шысэ сІагагъэр, ахэм шІу салъэгъугъ, сэри слъэгъугъэ, ау нэмыкІмэ сагурыІуагъэп». Адэ сыдэуштыгъэ пшІын, шыІэ-ныгъэр джауштыгъэ гъэпсыгъэ, хэгъэгу зэфэштыафмэ арысы хъугъэ адыгэхэр зыщанІугъэ-хэм, зыщагъэсагъэхэм ялбы-тыгъэу яшэн-зекІуакІэхэри зэхокІыгъэх, зэгурымІоны-гъэхэр ахэм къахэкІы, ау ахэр Іэубытыплэ тшы хъуштыгъ, зы-гори зэфэдгъэгъужышхъун фай. ЩыкІагъэ зымыІэ зымы ахэтэп: Тыркуем исхэр пшта-гъэми, Адыгеим исхэм зафэб-гъэзагъэми.

ДЭРБЭ Тимур
(Джыри къыкІэлъыкІошты).

«Іошхъэмафэм»
ыкІи «Нэфым» ахэт
кІэлэцІыкІухэр
къызэдэшъох.

зызэІокІэхэм, ащ лыпытэу Адыгэ Хасэр зычІэт унэм пэ-мычыжъэу джэгъу шашІыгъ. Пщынэо Іэпэласэхэу Тыгъуж Нурбийрэ КъэлэкІутэкъо Ин-веррэ япщынэхэм адыгэ оред мэкъэмэ дахэр къыхырагъэ-щыгъ. «Нэфым» ихудожест-веннэ пашэу Иныхъу Инвер зыфэмышыІэу пчэгум къы-хъагъ ыкІи джэгур къызэІуи-хыгъ. Инвер шысэ тырахи, кІэлэцІыкІухэр зэнэкъокъу-хэрэм, анахъ дахэу къашъо-рэр язэрэмыгъашІэрэм фэдэу зэкІэлъыкІоу къышъуагъэх. Тыркуем шыпсэурэ адыгэ ныбжыкІэхэми, Адыгеим шыщэу кІуагъэхэми а зы адыгэгур зэряІэр къахэщы-щтыгъэ, ялъэпкъ зэрэрыпа-гъэрэр, зэрэлъыбланхэр къы-ралотыкІэу, алэпкъ-лъэпкъ-хэм ашъхамысыжъхэу, та-мэ аготыгъэмэ емыгушпыса-хэхэу ошъогум ибыбэщты-гъэхэу къыппагъэхъушты-гъэ. Анкара къыкІыгъэ ан-самблэр Эрбаа къэзышагъэр Тхьэркъохъо Демирз ары. Илъэс шІыкІутфыкІэ узэкІэлэ-бэжъмэ ар Адыгеим шыІагъ, «Налмэсым» шылажэщты-гъэ Тхьэркъохъо Вячеславрэ ащ ишхъэгъусэу Адыгэ те-левидением Іоф шызышІэрэ Аминэтрэ Демирз яхъэклагъ. Иунэкъошхэр гуфэбэныгъэ ахэлъэу къызэрэпгъокІыгъэ-хэр, Адыгеим ичІыплэ дахэ-хэр, тикъушхъэхэр, типсы-хъо чъэрхэр зэрэрагъэлъэгъу-гъэхэр, ащ къыщегъэжъагъэу ятэгъэ пашъэмэ ячІыгу шІу-лъэгъоу фыриІэм зэрэхъауа-гъэр къытфІотагъ. Адыгэу нэбгырэ мин 500-м къышчы-мыкІэу зыдэс къэлэшхоу Ан-кара Адыгэ Хасэм иунищ зэрэщыряІэр, ахэм адыгабзэ-

гъэхэр ары, нэмыкІхэми тадэ-лажъэ. Адыгэ Іофым хэща-гъэри нахыбэ зэрэтышхъыгъ ыуж тит, тыкълэшъо къоды-кІэ зэримыкъуштыгъ, тизэкІо-тыныгъэ дгъэпытэн зэрэфаер цІыфхэм агурытэгъаІо. Адыгэ кІэлэзегъаджэхэм тащэкІэ, адыгэ тхыльхэр икъухэрэп, едгъэджэщтыгъэ итэкъуха-гъэх, ау тыгу дгъэкІодырэп, шІэгъахэу шыІэм тыкышхъу-цурэп. КІэлэзегъаджэхэм якъэ-гъотыни, ахэм лэжъапкІэу ара-тыщтыри, зычІэсыщтыгъэри, нэмыкІ Іофхэри шэпхъэ гъэнэ-

Тхьэркъохъо Демирз.

фагъэ ахэлъэу гъэпсыгъэнхэ фае».

«Нэфымрэ» «Эльбрусрэ» зыхэлэжъэщтыгъэ фестивалыр пчыхъэм шыІэнэу шытыгъ, тэ Эрбаа тызынэсыгъэр пчэ-дыжыр ары, къыдэфагъ охъ-тэ тІэкІу тилъэпкъэгъухэм ащыщхэм нахъ балорэ тадэ-гушыІэнэу. Ар къызфэдгъэ-феди, шІэныгъэлэжъэу Быр-сыр Батырбийрэ сэрыр хым егъэпшагъэмэ метрэ ми-нищкІэ телэтыкІыгъэ хъурэ адыгэ чылэ цІыкІоу къуш-хъэм хэсым теблэгъагъ. Коз-лэкІэ заджэхэрэ къуаджэм

Іужъушхор къэшІэкІыгъэу, уц къэшхъо алыргъоу чІэдзагъэм чІыплэ-чІыплэу етІэ шІуцІэр къытешэу, ти Кавказ чІыналъэ фэмыдэ дэдэми, ащ ебгъэш-ныр угу къыгъэкІэу гъэпсыгъэ. Лъагъу къушхъэ шыгум зэри-тІысхъагъэхэр арынклэ енгъу-ягъо жыы къэбзэ шІагъо зы-кІышыІэр, шыпсэухэрэми яна-хыбэр бэгъашІэ зыкІэхъугъэ-хэри.

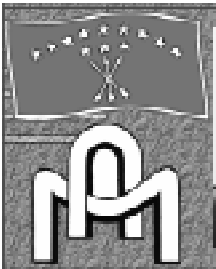
Бысым къытфэхъугъэ абдзэ-хэ кІалэу Мэлгощ Басри къы-тиІуагъ мы къуаджэр апэ дэдэ загъэтысыгъагъэм къыщегъэ-жъагъэу ичІыплэ икошыкІынэу зэрэмыхъугъэр, адыгэ шэн-ха-бзэхэри нахъ къызэрэщызте-нагъэхэр, зэгурыІохэу, зэдэлэ-пыІэжъхэу зэрэщызэдэпсэу-хэрэр.

— ЕджэпІэ кІогъум ты-ныбжъ джыри нэмысыгъэу, тыркубзэри тымышІэу, хъэблэ кІэлэцІыкІухэмкІэ тызэхэтэу тыджэгъу зыхъукІэ, ренэу Іуа-гъэхэр тшыштыгъэ ины ты-хъоу, тыгъэсагъэу еджапІэр къызэтынэкІымэ, къухъэбы-мэ тарытІысхъанышъ, тјатэжъ-мэ яхэгъэгъу тыбыбыжыынэу, ащ ыуж тјанэ-тјатэхэри тјэ-жыынхэу, — къытфелуагъ Мэл-гощ Басри, — Адыгеир тэ пшысэу къытшышхъуштыгъэ, ар инэу, лъагъэу, дахэу, джэнэтэу! Ары зэрэщытыри. Ау тэ еджа-пІэм тызэрэчІахъэу тшыхъэмэ къатеуІэхэмэ, адыгабзэкІэ ты-гушыІэ зэрэмыхъуштыр, бзэу шыІэ закъор тыркубзэу къы-талоштыгъэ. Ау сыдэуштыгъэ тэ тыркубзэкІэ тыгушыІэныя, адыгабзэ нэмыкІ тІумылъы-гъэу? Арэу щытми, илъэсищы-кІэ тыркубзэр зэдгъэшІагъэ, адыгабзэр зыщагъэгъушпагъэ-ри нахыб, тигухэлъхэри гу-хэлъ къодыеу къэнэжыгъэх,

Мэлгощ Басри.

тело. ТизэдэгущыІэгъу къыхэ-тымыгъэхъан тІэкІырэп лъэпсэкІод заоу илъэсишъэм къехъукІэ узэкІэлэбэжъмэ къыташІылІэгъагъэр, арба иушхъагъури мыщ фэдэу зэкІэрычыпагъэ тызэрэхъу-гъэм. Джы Мэлгощ Хъарые къэгущыІэ хъумэ ымышІа-хэу, «шъо шъуиэхэгъу» ыІозэ марышъ къыхегъафэ. «Тэ ти-хэгъэгъу къодыеп ар, шъори, адыгэу тыдэ шыІы яхэгъэгъу Адыгэ Республикэр» етІо-жыы нэнэжъ дахэу тапашъ-хъэ исым. Адыгэ шхын къаб-зэхэу шхыур, адыгэ къуаер, щэлэмэ-хъалыжъор, къун-дысыур, нэмыкІхэри Іанэм къытырагъэгъуцугъэх, ахэм тахалэзэ тэгущыІэ. ШІэныгъэ-лэжъэу Бырсыр Батырбий къелуатэ лъэхъэнэ чыжъэм жъалымэгъэшхо пным къы-зэрэтихыгъагъэр, ау илъэ-сишгъэрэ ащ тыпэуцужыын

ШЭКИО Мир,
«Адыгэ макъэм»
ижурналист

Цыфхэм афэгумэклы

Хьатикъое къоджэ псэуплэм ихьызмэт Иофхэр зэрэзэрагъакохэрэр зыдатхэрэ тхылхэу 2007 — 2011-рэ илээсхэм атегъэпсыкыгъэу зэхагъэуцогъагъэхэу икыгъэ илээсым аулгъэкыгъэхэм кызыраушыхьатэрэмкIэ, къоджэ псэуплэм кыгъэгъунэрэ чыплэм хьызмэт Иофэу 1635-рэ щызэшлуахыгъ. ЗэкIэ цыфэу щыпсэухэрэм янчыагъэ нэбгырэ 5107-рэ мэхъу, ахэм ащыщэу къуаджэу Хьатикъуае — нэбгырэ 5008-рэ, п. Набережнэм нэбгырэ 93-рэ, п. Свободнэм — нэбгыри 6 адэс. Зигугъу къэтшлыгъэ уахътэм къоджэ псэуплэм кыгъэгъунэрэ чыплэм щыпсэухэрэу къэкыуагъэхэр нэбгырэ 70-рэ, датхыкыжыгъэр нэбгырэ 46-рэ зэрэхъурэр.

толий Шестовым зэрэфэразэхэм тыщагъэгъозагъ. Ащ Iэпылэгъоу къаритыгъэм ишлуагъэкIэ культурэм и Унэ хэлъ шхъхьаныгъуапчъэхэр зэкIэ пластикэм хэшлыкыгъэхэмкIэ, пчъэхэр афызэблахъу-гъэх, джащ фэдэу музыкальнэ аппаратурэ дэгъу къоджэ еджаплэм фашъфыгъ.

Къоджэ псэуплэм кыгъэгъунэрэ чыплэм клэлэцлыкыу ыгыплитлоу «Мэшлуашт» ыкли «ПсынэкIэчъжый» зыфилоу итхэм клэлэцлыкыу 200 фэдиз къарашалIэ. Ахэм зэкIэ ачIафэрэпышъ, джыри клэлэцлыкыуишIл пчъагъэ чэзыум хэт.

Зиамалхэр макIэхэу псэурэ нэжъ-лужъхэри янэплэгъу итых. Ахэм афэдэу зизакъоу кэнагъэхэм адэжъ кIохэзэ, ясоциальнэ фэло-фашIэхэр афэзыгъэцакIэрэр я 9-рэ отделениер ары. Нэжъ-лужъ нэбгырэ 52-мэ джауштэу анаIэ атет.

Отделением ипашэрэ къоджэ псэуплэм иадминистрациерэ зэгъусэхэу социальнэ Iэпылэгъу зищыкIэгъэ унагъохэм ящыIэкIэ-псэукIи зэрагъашIэ. Джащ фэдэу шыкIэкIэ аулгъэкIухэзэ, кыхагъэщыгъэ нэбгырэ 16-р тапэкIэ Iэпылэгъу афэхъунхэу чэзыум хагъэуцагъ. Мыщ пыздагъэу игугъу къэтшлын къоджэ псэуплэм иадминистрации зигъот мэкIэ унэгъуитIумэ гъэстыныпхъэ афигъэхъазыри зэрафыригъэ-щагъэр.

Федеральнэ законодательствэм къаритыгъэ фитыныгъэхэм атегъэпсыкыгъэу администрацием ипашэ игуадзэу ХьакIмэфэ Алай нэмыкI Иофхэм адакIоу ынаIэ зытыригъэтырэр къоджэ псэуплэм кыгъэгъунэрэ чыплэм щыпсэухэрэр спортым жьугъэу зэлъыхэщэгъэнхэр ары. Мы уахътэм къоджэ псэуплэм дзюдо бэнакIэмкIэ, футболымкIэ, волейболымкIэ, атлетикэ псынклэмкIэ, теннисымкIэ, шахматхэмкIэ, спортивнэ ыкли стеновэ моделированиемкIэ кружокхэм Иоф ашIэ. Ащ ишлуагъэкIэ къоджэ псэуплэм испортивнэ купхэр Красногвардейскэ районым щызэхашэрэ зэнэкъокъухэм ахэлажъэх. Икыгъэ илээсым спорт лъапкъ зэфэшхьафхэмкIэ зэнэкъокъухэу кIуагъэхэм апэрэ чыпIи 3-р, ятIонэрэ чыпIи 2-р ыкли

ящэнэрэ чыпIи 4-р ащаубытыгъэх. Джащ фэдэу Лэбапэ щыщ шахматистхэр къырагъэблагъэхэи, «Зэблэгъэныгъэм илээмыдж» зыфаусыгъэ шхъхьихыгъэ зэнэкъокъу шахматымкIэ щызэхашэгъагъ.

Къоджэ псэуплэм иадминистрации зыныбжъ имыкыгъэхэм яIофхэмкIэ нэбгыри 9 зыхэхэрэ общественнэ инспекциеу Хьэпэе Мае ипашэм Иоф щешIэ. Ар анаIэ зытырагъэтын фэе унагъохэм альэплэ. Инспекцием хэтхэр нахьыбэрэ зыдакIохэрэр клэлэеджакIохэм адэжъ ыкли еджэнымкIэ ищыкIэгъэ амалхэр яIэхэмэ, урокхэр блатлупшыгъэхэмэ, ар зыпкъ кыкIыгъэр зэрагъашIэ. Нэужым, ищыкIагъэмэ, гъэсэпэгъэхэ кьафеджэх. НахьыбэрэмкIэ ащ фэдэу араIохэрэмрэ зэдэгъушIэгъоу адыраIэхэрэмрэ яшлуагъэ кьэкIо. Обществоннэ инспекцием ИофшIагъэу щыIэхэр игъорыгъоу зэфэхьысыжыкы. Ащ фэд зыныбжъ имыкыгъэхэм хэбзэнчъэгъэ зекIуагъэ кьахэмыгъэфэгъэнымкIэ Хьатикъое еджаплэу 2-мрэ культурэм и Унэрэ яIэхьыбэртхэм Иофэу ашIэрэм инспекцием изэхэсыгъохэм зэрашадэ-лугъэхэр. Нэужым анаIэ зытырагъэтырэ унагъохэм арысхэу зыныбжъ имыкыгъэхэм гъемафэм зыгъэгъэпсэфыгъэным тегушыIэгъагъэх, джащ фэдэу ныбжыкIэхэр жьугъэу зыщызэрэугъоихэрэ чыплэхэм тIогъогогъо ащылагъэх.

Хэгъэгъу ззошхом ыкли ИофшIэным яветеранхэм, пенсионерхэм, сэкъатныгъэ зилэхэм, улэшыгъэ кIуачIэхэм ыкли хэбзэ ухъумэкIо органхэм я Хьатикъое общественнэ организациие исоветэу къоджэ администрацием ипсэуплэ епхыгъэу Иоф зышIэрэм итхьаматэр Петр Яковлевич Ляу.

Къоджэ псэуплэр итеплэкIэ нахь зэтегъэпсыхьагъэу, цыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышлу шыгъэным ащ ипашэхэр агу етыгъэу пылтых. Ащ кыгъэгъунэрэ чыгум тызхэт илээсымкIэ исоциальнэ экономикэ ихэхьоныгъэкIэ анахь Иофхьэбзэ инэу рахъухьагъэхэм ащыщых укъэбзыплэ псэуалгъэхэр, канализационнэ коллекторыр ыкли ошхышхо кьещхымэ ошхыпсыр зэрылгъэдэшт канализациер Хьатикъуае дэшыхьэгъэныр, псыхъоу Лабэ Iут дамбэр гъэцэкIэжыгъэныр. Ахэр Федеральнэ бюджетым къытIупшышт ахьщэмкIэ агъэпсыштых. Джащ фэдэу клэлэеджэкIо 400 фэдиз зычIэфэшт еджаплэ къуаджэм дашыхьанэу, псыхъоу Пшызэ тель лъэмыджыр Хьатикъуае шагъэцэкIэжыныу щыт. А ИофшIэхэр Адыгэ Республикэм ибюджет къытIупшышт ахьщэмкIэ агъэцэкIэштых.

Муниципальнэ гъэпсыкIэ зилэу «Хьатикъое къоджэ псэуплэр» зыфилоурэм ипашэр Алкъашыкыо Юсыф ары. Ащ кызырауагъэмкIэ, икыгъэ илээсым Иофэу ашIагъэм клэхуэу фэхъугъэр зышлуагъэр цыф псэуплэм иадминистрациерэ цыфэу щыпсэухэрэмрэ акIуачIэ зэхэлгъэу зэдэлжъхэзэ, зигъо Иофыгъохэр зэрэзэшлуахыгъэхэр ары. 2002-рэ илээсым псыр лъэшэу кызыуагъэм бжж илээси 6 тешIагъэмэ, ащ кыпкырыкыгъэ Иофыгъохэм непи яутэкIых. Ахэм акIыб афагъазэрэп, кыныгъохэр кьафехьэхэмэ, зэшлуахыкы. Ащ дакIоу къоджэ псэуплэм иадминистрациерэ цыфэу щыпсэухэрэмрэ акIуачIэ зэрахьылIэрэр зычIэс унэхэм язытет нахьышлу зэрашыштыр ары.

Хэгъэунафыкыгъээн фае спорт залышхорэ шхаплэрэ зыхэт къоджэ еджаплэр гъэпсыгъэным фэгъэхыгъэ ИофшIэхэр зэрэзэшлуахыгъэхэр. АшIэштэу рахъухьэхэрэм кызырэдалгытэу, псэолгъэшын ИофшIэхэр мы илээсым икыу фэдизэу агъэцакIэх. Джащ фэдэу еджаплэм пае спорт площадкэ Мамырынгъэм иурам шагъэлэсы, ащ ишлуагъэкIэ клэлэцлыкIухэмрэ зыныбжъ икыугъэхэмрэ нахь игъэкIотыгъэу спортым фэщэгъэнхэ алъэкIышт.

— Къоджэ псэуплэр зэтегъэпсыхьэгъэнымкIэ ти Красногвардейскэ район щыпсэухэрэр агу етыгъэу зэрэзде-лэжыхэрэр кыыхэзгъэщы сшIоигъу, — еIо Алкъашыкыо Юсыф. — МышкIэ цыфхэм ИофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ гупчэм бэ ышIэрэр. Джащ фэд шэмбэт шыхьафхэр зэрэзэхашэхэрэр.

Мылкъу зимэкIэ зэпыт къоджэ псэуплэмкIэ ащ фэдэ зэдэлжъым мэхьанэшхо иI. Мары тштэн щысэу аужырэ шыхьафэу нэбгырэ 20 зыхэлжъагъэр. А шэмбэт мафэм Пшызэ тель лъэмыджым ычIэгъ аукъэбзыгъ, унэгъо хэкIхэр урамхэмрэ цыф зэхэхаплэхэмрэ атыраукъэбзыкыгъэх, псыхъоу нэпкхэм, мээ Iапчъэмэ мээшбольшырхэм хэкIитэкъуплэу ашашыгъэхэр алуаукъэбзыкыгъэх, джащ фэдэу чыгъугъэхэр раупкыгъэх, нэмыкI Иофхьабзэхэри зэрахьагъэх.

Къоджэ псэуплэм ипашэ игугъауи тышигъэгъозагъ.

— Мыщ дэжым сыкытегушыIэ сшIоигъу, — еIо Юсыф, — фит амышыгъэхэу хэкIитэкъуплэхэр зэрашыхэрэм ыкли урамхэр зэрауцIэпыхэрэм. Хэта ахэр зышIэхэрэр? Тэры ыкли тэ тикIалэхэр арых. Къабзэу ыкли IэпкIэ-лъапкIэу тыщыIэ тшIоигъомэ, тэ тшхъэ ар кызыщедгъэжъэн ыкли тэры

къыткIэхъухэрэ тисабыйхэм ахэзылхъан фаер. Афэтэжъугъэгъэпыт тикIэлэцлыкIухэм урамым рыкIохэ зыхьукIэ, Iэшлу-лушлухэр зыкIоцIышыхьэгъэ тхылгы-плэхэр, псыIэшлу зэрытыгъэ бэшэрэбхэр, пакетхэр, нэмыкIхэр тырамытэкъонхэу. Типсэуплэ кьэбзэныгъэр кышчытыухъумэным пае ищыкIагъэр зэлукIэгъэ хэкIыр дищынэу унагъо пэпчъ зэзэгъыныгъэ коммунохызм дишIынэу ары. Цыфхэм азыныкIом яунагъокIэ хэкI зэлукIагъэ ямыIэу пшIошъ агъэхъунэу пылтых. Арэуштэу зэралозэ, а охътэ дэдэм хэкIхэр псыхъоу Iушбохэм, цыф псэуплэхэм яхэгъуашхьэхэм, мээхэм ыкли мээшбольшыр гъэтIысыгъэхэм ашаратэкъугъэхэу олгъэгъу. УпчIэ кьэуцу: хэта ащыгъум дгъапцIэрэр? Тэр-тэрэу зытэгъэпцIэжы! ЗэкIэм апэ тэ зытэгъэпцIэжы, етIанэ тикIэлэцлыкIухэр тэгъапцIэх. ЗэкIэмэ тэлэгъу а хэкI зэтегъэсэгъэхэр. Адэ хэта ташыщэу иунагъо игъусэу зыщыгъэпсэфынэу псыхъом инэпкыу ащ фэдэ хэкI самэхэр зыщы-зэтыратэкъуагъэхэр е мээ Iапчъэхэр кыыхэзыхьыштхэр? Тэ тызэкIухэрэр нахь зыщыдэхэ ыкли зыщыкьэбзэ чыплэхэр арых. Ау кьэтIыбгынэжъхэ зыхьукIэ, типыздафэхэр ахэм кьалутэнх. Ащ пае хэкIым тычIыгъэсэнэу ежъагъ. Ар тэ, унагъо пэпчъ, зэрэтилагъэр кьыдгурылоу, зэкIэмэ язэхэшлыкIыр акIуачIэрэ зэхэлгъэу тикъэбзэныгъэ тышымылгъэ, зы коммунохоз горэмэ, ИофшIэнчъэу кьэнэгъэ нэбгырэ заулэмэ акIуачIэ кыыхьыштэп.

Иофыгъо шхъаIэу кьэуцу шхъадж зыфаем былымхэр зэрэшигъэхъухэрэри.

Коммунальнэ фэло-фашIэхэр цыфхэм афэзыгъэцакIэрэр фытегъэпсыхьэгъэ Хьатикъое муниципальнэ предприятияер ары. Ащ псыр зэрыкIорэ трубэу метрэ 21805-рэ зыкIы-хьагъэм (унэгъо 3551-м, предприятияи 9-м, тучани 9-м акIуалIэ), фабэр зэрыкIорэ трассэу метрэ 8246-рэ хъурэм, зычIэсыхэ унэу агъэфабэхэу квадратнэ метрэ 17743-рэ, канализационнэ исетэу метрэ 4640-рэ хъухэрэм яфэло-фашIэхэр егъэцакIэх. Коммунальнэ предприятием Иоф арегъашIэ котельни 3-м, гъэплгы-плI 2-м, псыукъэбзыплI 4-м,

нэмыкIхэмэ. А псэурэ зэри-фэшъуашэу пIыгъыныр мылкъум ылгъэныкъокIи, якъы-декIокIынкIи кыинми, цыфхэр разэ хъунхэмкIэ зэкIэ тэшIэ.

Хьатикъуае IээпIэ амбулаториеру дэтым изэтегъэпсыхьан районым къоджэ псэуплэмэ япашэхэм янэплэгъу рагъэ-кырэп. Ащ ишлуагъэкIэ цыфэу еуалIэхэрэр разэ мэхъух. Икыгъэ илээсым амбулаториер нэбгырэ 14482-м медицинэ фэло-фашIэхэр афигъэ-цэкIагъэх. Ахэм ащыщэу зыныбжъ икыугъэхэр нэбгырэ 9322-рэ, клэлэцлыкIухэр нэбгырэ 3449-рэ. Ащ щыщэу мафэрэ зыщыIэхэрэ стационарым нэбгырэ 337-м яшлуагъэ щарагъэкIыгъ.

Ю. ШхъаIэмыкыом ыцIэ зыфаусыгъэ я 12-рэ гурыт еджаплэм икыгъэ илээс еджэгъум клэлэеджэкIо 389-рэ щеджагъ, дэгъу дэдэкIэ еджэхэрэр нэбгырэ 38-рэ. Къэралыгъо экзаменхэр атыхи, клэлэеджэкIо 35-мэ еджаплэр къаухыгъ, ахэм ащыщэу нэбгыри 4-мэ дышгъэ медальхэр кьафагъэшшоагъэх. Ащ дэгъоу кьегъэлыагъо клэлэгъэ-джэ 54-рэ зыхэт коллективым ыгу етыгъэу ипшъэрылхэр зэригъэцакIэхэрэр. ЗишIэ-ныгъэрэ зилэпIэсэныгъэрэкIэ кьахэщырэмэ ащыщ Тхьалгъэнэ Аминэт Заурбэч ыпхъур. Ащ 2006-рэ илээсым УФ-м и Президент игрант кыфагъэшшоагъ. Ащ фэдэ тын ыужырэ илээсым кьафагъэшшоагъ Владимир Сергеевич Стакэмрэ Лилия Леонидовна Спиричевамрэ. Джащ фэдэу 2008-рэ илээсым Ибрагимовэ Юлиэ КьокIасэ ыпхъум республикэ шлуафатынэу сомэ мин 30 кыратыгъ.

Къоджэ псэуплэм культурэм и Уни 2 ит. Ахэр IэпылэгъушIоу щытых кыткIэхъухьэхэрэр дэхагъэр нахь зэхашIэу пIугъэнхэмкIэ. КлэлэцлыкIухэмрэ зыныбжъ икыугъэхэмрэ апае кружокхэу Иоф зышIэхэрэм кьагъэлыагъохэрэм лъэшэу ашIогъэшIэгъонэу цыфхэр акIуалIэх. Ежъ къоджэ артистхэр агу етыгъэу ахэм яIофшIэн зэрэхэлажъэхэрэм ишлуагъэкIэ район, республикэ зэнэкъокъухэм хагъэунэфыкIырэ чыплэхэр ащаубытых. Культурэм и Унэу N 1-м иIо-фышIэхэм ООО «Монолит» зыфилоурэм илэшхьэтетэу Ана-

Иильэсхэр ибаиныйгъ

Шыкылы Бэлэрэ Муратр.

Мурат 1938-рэ ильэсым Едэпсыкьеожьыем кыи-шыхуыгъ, гурыт еджапэр кыишыхуыгъ. 1956 — 1960-рэ ильэсхэм Таджикистан политехническэ техникум шеджагъ. Ар кыишеухым, IoфшланIэкIэ Туркмением агъаклуи, кыишхьэ мастерэу мээзэ заулэ Ioф шишлагъ. Ащ ращи, ядэжъ къэмыкIожьэу, ябынхэми амышIэу, 1960-рэ ильэсым дзэм кыулыкъу шы-хынэу ашагъ. Къулыкъур ильэсищэ Куйбышев ши-хыгъ. Дзэм щэлэфэ, пчы-хьэрэ кIозэ курсыр еджэ-пIэшхом чIэхьан ыльэкIынэу кыиухыгъ.

1963-рэ ильэсым къулы-кыум кыиКи Новочеркас-скэ политехническэ институ-тым чIэхьагъ, зы ильэс ше-джагъэу, Краснодар политех-ническэ институтым къэ-кIожьы, 1968-рэ ильэсым кыиухыгъ. Мыекъопэ карто-нышI комбинатым и ТЭЦ дежурнэ инженерэу Ioф-шIэныр шыригъэжъыгъагъ, ащ ыужкIэ, редукторышI за-водым, Мыекъопэ гъомы-лэпхьэшI комбинатым энер-гетик шъхьалэу (пенсием окIофэ, 1998-м нэс) Ioф ащи-шлагъ. «Цу хъуштыр шкIэзэ къэошIэ» зэралоу, ащ цыф зэрэхэкIыштыр шIэнуу икIэлэгъуми шэнхэр хэлъы-гъэх. Мурат кыиIотагъэм кыиээрэхъыгъэмкIэ, ыгукIэ шIоигъор теубытагъэ хэлъэу сидигъуи ыгъэуныфштыгъ. ГушыIэм пае, гурыт еджапэр кыиуухыгъэ кIэлакIэм игъэ-сэныгъэ лъыгъэкIотэнэу, рышыIэн ыльэкIынэу сэнэ-хьат зэригъэжъыгъэу фэягъ. ЕджапIэм шеджIэм предмет пэпчъкIэ оценкэ дэгъухэр илагъэх. Ау ежъым кыи-дытэщтыгъ нэмыкI лъэ-ныкыуи: стипендиэ нахъ ин кыишчыратыштыр кыи-хы-гъэщын ихъисапыгъ, сыда пIомэ, зэоуж лъэхъэнэ мы-псынIэм, ны-тыхэу сабый пчыагъэ зыпIухэу, уцугъуи-тIысыгъуи зымыIэхэм ежъы-ны тегъонэ зафишIынэу фэ-ягъэп, шъхьэIыгъыжъыкIэ амалым еусэщтыгъ. Ары кыиэхэкIыгъэри Гурыт Ази-ем нэс кIоныри, шеджэныри.

Шыкылы Мурат Мыекъуа-пэ зыдэсыр ильэс 40 хъугъэ, ар макIэп, кыишхьэуыгъэ кыуаджэм зэрэдэсыгъэм бэкIэ нахъыб. А ильэсхэм кыакIоцI ышIэрэм сидигъуи гъетныгъэ фыриIэу, исэнэ-хьаткIэ инженер-энергети-кэу, IэнэтIэ зэфэшъхьафхэр ыгъэцэкIагъ, цыфыбэмэ аIукаIагъ, ыльэгъугъ. Лэжъэ-кIо цыф кыиээрэкIо жъу-гъэхэм язэфэгъэ-хыагъы, «IэнэтIэм игъэрхэм» ягъэ-псыкIэ-шыкIэягъы, адыгэгъэ-цыфыгъэм кыишонэжъыи, нэмыкIи бэ пэкIэкIыгъэр. Иильэсхэм гушчысабэ ра-гъэшыгъ, ау цыфыгъэ шап-хъэ, ильэпкъ хабзэ, адыгагъэм ежъ Мурат зыкIи закIэри-щикIыгъэп. Лъым хэлъыр арыба хэти кыиэхэкIыжъы-рэр! Зыгорэм имыхъун рыу-кIытэуи кыиэхэкIы, адыгэхэм гъэпсыкIэ Iaехэр мызэу-мытIоу кыахафэхэу зэрэщы-ми гу лъетэ, ауми, дэим, Iaем шэнэныгъэ зымыгъэшIэу уицIы-фыгъэ кыиэгъэжъуныу узэ-кIоныр, ушыIэныр кыиэхэы.

— Цыф анахъ еджэгъэшхо-гъэсэгъэшхори хъукоб ыльэ-кIышты, джашыгъум, ежъ ышъ-хьэкIэ кыиашIэмэ имыгуапэр нэмыкIым римыдзылIэу, Io-фым Iушыгъэр зыпигъохыкIэ — лыгъэ. — еIo аш. — Ау ты-дэ кыиохыжъ а тхыдэм е пшы-сэм ахэт батыр кIалэм илыгъэ ин. Непэ нахъыбэм кыащи-хьурэр сомэ такъыр зилэр мэт-хъэжъэу, шыкIэгъэнчъэу ары. Ау ахъшэм нахъэр гугъу зымыIэр псынIкIэу цыфыгъэм-кIэ мэкIоды. Тетыгъо горэ уилэ хъугъэкIэ унэлонри дэгъоп. «Ку-цэр теуцогъу-теуцогъу» зэра-Iуагъэр пшымыгъушпэн пфэ-лээкIымэ, ор-орэу ишIуагъэ кыиокIыжъышты. Зынахъ кыи-ныхъужьырэр цыфхэм «пы-дзы е мышIтэ» зыбгъэшIыныр, агу кыишчыкIыныр ары. Уадыгэмэ пчыусыныр, тыгъо-ныр, шъугъолэныр сыда зы-шышхэр? Ау цыфым гу зыз-лэитэжъырэр, кыиным ыпэ кыиыпикъэкIэ ары, ащ зыне-мыгъэсэмэ нахъ тэрэз.

Шыкылы Мурат кыиэгъэшIа-гъэм рыпIэжъэмэ, ыгу макIэу кыиэхэгъушIуIкIэу, бэ ынэгъу кыиIэуцожъырэр. ИкIэлэцIы-кIугъуи, иныбжъыкIэгъуи — акъылрэ пкыиэрэ зигъотыгъэ ильэсхэри. Сидигъуи зыфэ-сакъыжъыныр, ежъ фэдэм фэгумэкIыныр, зафэу псэуныр ишэнэу кыирыкIуагъ. Ишъ-хьэгъусэу Бэлэрэ ежъыррэ зэдэшIэгъэ унагъоми унэшъо хабзэхэр илыным ренэу ыналэ тетыгъ.

— Мыекъуапэ кълэшхоп, адыгэу дэсыри бэдэд пIонэп, — кълэуатэ лъым, — зэкIэ зэлъэ-плъэ, зэрэшIэ. Тызэфэсакъэу тызэрэлъыгъэмэ, нэмыкI лъэп-къэу кыиэтэшIэкIыгъэхэм нахъ уасэ кыиетфашIышты. Шъоры-шыгъэм, тхьагъэпчыгъэм зы фэдэ кыиетфашIышты. Къабзэу, зафэу сызэрэпсэуштым сы-дигъуи сыпылгыгъ ыкIи сы-пылгъ. Хъяр е мэфэки тыхэтми, кыи е нэшхъэигъо сыхъхьа-гъэми, зыгорэуштыгъуи сышIуагъэ кыиэгъэжъыныр кыиэхъопсы, зышчыIагъэм IэпыIэгъу сы-фэхъумэ разэ сэхъу. ГушыIэм пае, кыи зилэр о ушчытэу ежъ-ежъырэу ихъадэ (бгъэныб-джэгъоу е уринэлосэ дэгъоу) кIэбгъэуцоньор кыиэгъэжъыныр, ащ фэдэ хылыгъэ тIэкIур фэ-пIэтыным уфэхъазырын фае. КъурIаным еджэхэу, ащкIэ шIэныгъэ зилэхэу, икуупIэ хэс-хэу кыиэгъэжъыныр, нэрышI-шъорышIэу гъэпсыгъэхэу, пчэ-

гум кыиуцохэмэ «фал» къеджэ-хэрэм, ежъхэм чапычым пае-мэ, сабыи, бзылгыгъыи, нэжъ-Iужъи ямыIэу цыф цыкIум ышъо зэрэтырахьэрэри бгъэ-шIэгъон екъу. Ар кыиэхэ-кыиэрэр, хэти шъхьэфитышъэ зэ-рэхъугъэу, Тхьы, цыфыгъыи зыгорэм кыиуытыжъхэу, шIолъыкIыжъхэу зэрэщымы-тыр ары. Непэ анахъ гухэкIыр, адыгэ шэн-гъэпсыкIэр зэпыры-гъэзагъэ зэрэхъурэр ары. Ащ фэдэщтыгъэ, (адыгэу кыиэгъэ-шъытыр ыгукIи ышъхьэкIи мэкIэ дэд), бачэ темышIэу адыгэр тыкIодыжъыпэщты. Сэ лъэшэу сыгу кыиэ тымакIэу зэрэщытэ, зытефэрэ гъэсагъэхэм абзэ зэрэIум-пэмыр, зэрэрымыгу-шыIэхэрэр. Ауштыгъу зыогъэпсы-кIэ лъэпкъыр кыиэгъэжъыныр е зэбгъэушхъыныр пIээкIына?! Шысэ тэрэзым боу мэхъанэ иI. Мэфэки зэхэхэу анахъ цы-фыбэ кыиэгъэжъыныр, улIмэ-сылIмэ зыфалэхэрэр, зы гушыI е гушыIитIу, гушыIэ хадзэу шымытэу, псэлэу зэгъэжъы-кIэ иадыгабзэкIэ кыишхьэрэ-гушыи, шъхьэIафэу фашIы-штыр кълэжъыгъон. Тызэрэлъэ-шъы тыхъупхъэ шыкIэкIэ, лъы-тэныгъэу тазыфагу ильым-кIэ кыиэгъэжъыныр гъэнафэба. Адыгэм ильэпкъ напэ кыиэгъэ-жъыныр кыиэу зыкIимыльэ-кыиэрэр, сэ сишIолъыкIэ, нэмыкI лъэпкъ кыиэ-нэки бачэ кыиэтэкIыгъэ зэрэхъурэр ары. Ежъ-ежъырэу, хадзэ имыIэу псэуштыгъэмэ, адыгэр кыиэгъэжъыныр пIэжъыныр. Джащ фэдэ, — еIo Мурат, — ти-шэн-хабзэхэри тIэкIу-тIэкIуэ хэкIуакIэх, тлъэгъурэм тыкIы-рэпIы, тилэр тIэпэзы. ГушыIэм пае, непэ адыгэ нысащэр зы-фэдэм тежъугъэпIыба, хэти зэрэшIоигъоу щэекIо, зэгъэп-сы. Адыгэ шIыкIэ-гъэпсыкIэ дэгъухэр гъотыжъыгъуаех, сыд пае уартист тэрэзмэ джэгум ордэу «ТызэхэкIыжъы» зы-фиIорэр кыишчыпIошты, сыда ащ шIуагъэу хахыштыр, зэ-ригъэжъыныр зэрэхъурэр? Е тэрэ-з джэгум гыибзэр кыишчы-пIоныр? А зэкIэ тэрэзыIоп. Мыхъуштыгъэ гыибзэр нэшхъэ-игъом нахъ кыиэу. Арышъ, тыналэ бэ зытетымыгъэтырэр. Ахэм афэсакъыи, алышIлээн фэе IoфшланIэхэу республи-кэмкIэ культурэм и Гупчэ, культурэмкIэ Министерствэм нахъ чаныгъэ кыиэхарэгъаф.

— Унагъом кыишежъэу, хэгъэжъыныр кIэжъыжъэу, унэ-шъо-хабзэм мэхъанэшхо иI, —

Цыфы пэпчэ ышъхьэ кыирыкIуагъэр, ишIэныгъэ ильэсхэр зыфэдагъэхэр зышIэкIэ, шъхьэкIэфэ-лэ-тэныгъэ ипсэуIагъэмкIэ, идунэгъетыкIагъэмкIэ зыфэозгъэшIыхэрэр бэу ахэ-тых. Ахэр «ишIэныгъэ» зы-цIэм гъетныгъэ мыхъыжъ фызиIэ закIэх. Джащ фэдэу сыхэпIагъэ бэмышIэу гъэзе-тэу «Адыгэ макъэм» кыи-лэгъэжъыгъэу, ильэсишI пчыагъэм адыгабзэкIэ кыи-дэкIырэ гъэзет закъор кыиытыжъыгъэу, еджэу, хэкум ыкIи республикэм ащыхъу-рэ-ащышIэрэмэ сидигъуи агъэжъыгъэу, нэ чанкIэ ахапIэу, зышчы адыгэм кыирыкIуагъыи, зытетыи, кыирыкIоштыи зышIоIофэу Шыкылы Мурат.

игушыIэ лъэгъэжъыгъэу. — Тэр-тэрэу Iaеу тызэтIэжъы: мы-хъун зышIэрэм IэнэтIэ ылыгъэ тIошъ, тапэкIэ партием ильэ-хъан зэрэщытыгъэу, ынэ кIэтIуатэрэп, зымы шIомы-лыкIырым зэрэфаеу зэгъэпсы. Непэ мыхэмкIэ пытэгъэ гъэ-фагъэ кыиэхэтымыгъафэмэ, тэр-тэрэу тинеушчырэ мафэ гугъэпIэнчъэу кыиэгъэжъы-ныр тлъэкIышты. Зыгорэм ушIо-мылIыкIыныр, ушымыуIы-тэныр адыгэхэмкIэ тхъамы-кIагъоу шытыгъ. Джи тэры шъыпкъэм ащ фэдэ чIыпIэм тиуцугъэ. Псэуалъэр зэхэ-та-къомэ еупхъух, агъэцэкIэжъы, ащ фэдэ обществэри, мыхъу-штыр дэмыгъэжъыгъэу сыдэу-штыгъэу ульыкIотэщты? Армэхэм е IoфшIэн зымыIэхэм япчыагъэ зэрэхъурэр кыиэ-нэки икыурэп. Сыда ащ ушъхьагъоу фэхъу-рэр? Цыфэу зыкIуачIэкIэ е зыахъыкIэ Ioф зышIэрэм, сыда илэжъапкIэ зыкIыпIытхъын, ащ гъэпIагъэ кыиэхэкIыхъан фаер? А зэкIэм цыфыр аухы, цыхъэмышI ашIы. Къэралы-

гъом ипшъэрылтыр — хэт-рэ цыфы шыIэкIэ амал тэр-рэз ригъэжъыныр арыба? Пшъхъэ фэдэу, кыиэгъотым уасэ фэпшIышъуныр ары цыфыгъэр, гъэсэныгъэр. Джашыгъум тыгуи хэгъэ-рэгъэжъыныр, ыпэкIи тылты-кIотэщты.

Тызэрыгушхон тымIэу шчытэп: ти Адыгей нэм зэрэ-фэпIэ, тыбзи дахэ, жъынч, сэ сысакIоп, сытхакIоп, ау загъорэ моу зыгорэхэр кыи-зэпыуцохэу шъхъэм кыиэ-джэж, бэба тынэ кIэжъыгъэр.

АдыгитIу зэлуIэмэ, тятэжъ-тянэжъхэм е тянэ-тятэ-хэм зэрэхэбзагъэу, ижъырэ лъэпкъ тхыдэр зэфэпIуатэу, акъыл хэтхэу, (зэрэуб-зэрэш-хыжъым тыхэкIэу), тина-хыкIэхэми тижабзэ ибаигъэ алыдгъэжъыныр сыда зы-мыуасэр.

ШыIэныгъэр хэпшIыкIэу лъэныкыо псэуымкIи зэрэлъы-кIотагъэр Шыкылы Мурат дэгъоу ешIэ. Ау ащ елы-тыгъэу шIоигъу, амалыкIэхэр гъэфедагъэу, наукажъыныр тиа-дыгъ тхыгъэ зэфэпшъафхэр нахъ зэлъагъэу шIагъэхэмэ, адыгэ мэхъанэ зилэ тхылхэр зэтэгъэпсыхъажъыгъэхэмэ, «Нартхэр», «Адыгэ гушы-Iэжъхэр», «Адыгэ пшысэхэр», гушыIалэхэр кыиэгъэжъы-жъыгъэхэр.

Хэтэрэ хъулыфгыгъэки анахъ мэхъанэ зилэ Ioфыгъуишчыр — унэшыныр, (унагъо хуныр), сабый ыпIуныр, чыгъ ыгъэ-тIысыныр зэшIуихыгъэх. Иильэсхэм ягъогу кIэко-кIыхъэ, дахэу, кыины гушIуа-гъуи зэпчыгъэ шыIэныгъэм рэкIо. Ыкыуи, ыпхъуи бын-унагъох. Ахэм ясабый цы-кIухэу кыиэхъуухъэхэрэр Шыкылы зэшъхъыгъэу Муратрэ БэлэрэкIэ зымыуа-сэхэ шыIэп. ШыIэныгъэр якIасэу, ялэпIэу апIух. ПсауныгъэкIэ мыхъуапсэхэу, насыпыр япчыIоу псэунхэу афэтэлэ.

МАМЫРЫКЪО Нурыет.

1993

ACTIVE

Language Centre

ЦЕНТР ИЗУЧЕНИЯ ЯЗЫКОВ
БЭЗ ЗЭГЪЭШIЭН ГУПЧ

UNIVERSITY of CAMBRIDGE
ESOL Examinations
English for Speakers of Other Languages

- АНГЛИЙСКИЙ
- ФРАНЦУЗСКИЙ
- НЕМЕЦКИЙ
- РУССКИЙ
- АДЫГЕЙСКИЙ

Обучение языкам:
компетентно
комфортно
результативно

**Запись в «АКТИВ» с 15 августа ежедневно по адресу:
385000, г. Майкоп, ул. Ленина, 36. тел. 52-17-63**

УЧЕБНЫЙ ГОД: 1 СЕНТЯБРЯ - 30 ИЮНЯ

Лицензия № А/№ 22224 от 11.01.2008 г.
Министерства образования и науки РФ

Филиал:
г. Адыгейск, ул. Чкаловского, 13, тел.: 9-24-07
г. Майкоп, ул. Первомайская, 232, ОГРН № 1

МЫ ХОТИМ, ЧТОБЫ ВЫ ЗНАЛИ И УМЕЛИ БОЛЬШЕ ДРУГИХ!

ЛЪЭПКЪ ЗЭХАШИЭМ ИНЭФЫЛЪЭ ЖЪУАГЪУ

Пщынэо Іепэлэсэу Шагудж Мыхьамодэ кызыхъугъэр ильэси 100 зэрэхъугъэм ехьыллагъ

(КызыкІэтыкІорэр Іоныггом
и 2-м кыдэкІыгъэ номерым ит).

МэшІолыгъэм зыкыІэтыгъ, жыб-гъэу джырэ нэс щымылагъэри кыІы-гъэу кыкІэлпщы, Іугъо мэлум дунаир зэлъиштагъ. Щэ тІыпІэ макъэм, топ гыргъ макъэм, лыгъэ машІом дунаир зэлъаштагъ. ТыдэкІи мэшіолыгъ: гъугъэри цынери изэфэд — зэкІэри мэсты, мажъэ. Самолетхэр мэгъуахъох, топхэр мэгъуагъох, ошъо чапэр шІуцІэ изэрэщыхагъ. Щэ шъуй зэблэчъхэр ащ кыхэнэфыкІых зэкІэлъыпытэу. Дэштэ-даом, бырсыр гүзэжъогъум хэтэу зечъзэ, Пагом кыритыгъэгъэ пщынэр Мыхьамодэ зэуапІэм кы-Іуинагъ. Бгъээжъын ІуагъэкІи зи кыкІыштгэп — дунэкъутжэ, пшъхэ кыхэпхыжъышъуми угушІон. Уашъуи чІыліи зэдиІыгъэу пыир лъэхъу-лъэшьоу кыІлэкІуатэ. НэзэкІэ-пыджэжъ. Плъыр-стырым хэтэу, а чІыпІэм уІагъэу кыщытырашагъэ-хэр зэхимышІэу Мыхьамодэ зекІо-штыгъэми, санитархэм гу кыІыбатагъ, ежъ сьд зелуи емыдэлухъу госпиталым ашагъ. Мазэ фэдизрэ ащ чІэлъыгъэу, мыхъужыпагъэуи кычІэкІыжъи ичасть кыгъээжъыгъ. Ахэр зыхъу-гъэхэм мээитІу фэдиз тешлагъэу, зэо зэ-хэогъу ужым зэпыупІэу кыдэфагъэм загъэпсэфынэу дзэкІолІхэр тІысыгъэхэу щысхэзэ, пшъэшъэ ныбжыкІэ горэ къахэхагъ. ЗэкІэми къашІэжъыгъ пшъэшъэжъыер — Стрельцова Марие ары. Лъэшэу зэпэгущІуатэхэу ІаплІ-кьорэгъэу зэпэгокІыгъэх, щцы-чэф макъэм зилтэу, огъу-огъоу кыдэуаеу зыкуп ыкъудыгъ. Мыхьамодэ зэкІэми анахъ гушІуагъэ. Сэмэркъооп ныла, зы-щымыгугъыжъэу лъыр кыпычъэу госпиталым аригъэщэгъэгъэ пшъэ-шъэжъыер псау-тау хъужыгъэу, нэшІо-гушІоу къахэхажъыгъ. КъызэрэкІорэм тетэу Мыхьамодэ зыкыжэхидзагъ, ышнахыжъым фэдэу, ІаплІкьо-рэгъыкІэ. Сэлам зызэрахыхэм Машэ Іалъмэкъэу шІохэдзагъэр кызы-шІохихи, Мыхьамодэ кыфищэигъ.

— Сьд мыр, Маша? — щхымэкъэ шъэбэ зетекІутыр ынэгу кыкІэлщэу Мыхьамодэ еупчІыгъ пшъэшъэжъыем.

— Уипщын ары.

— Сьдэуштэу о кыпІэкІэфэжыгъа мыр, зэуапІэм кыІусынэгъагы? Гос-питалым джа узащэ мафэм къэуцугъуи гъээжъыгъуи тимыфэу тыкыІуа-щыжыгъагъ. Олахъэ гъэшІэгъоным, гъэшІэгъоными блэкІы. Ар зыхъугъэм мээитІу фэдизи тешІэжыгъэу, олахъэ гъэшІэгъон дэдэм... — Джахэр ыІозэ, игущІэхэр зэпымыоу, Мыхьамодэ Іалъмэкъыр зэгуйи пщынэр кыри-хыгъ. ГушІопсыр ынэгу кытекІутэу, ымакъэ зетекІукІэу зыгорэхэр кыІозэ, пщынэр зэкІищ-кызэкІищыгъэ, зэкІэми зэлъашІэ хъугъэ ордэ цІэрыІоу «Свя-щенная война» зыфиІорэр кыхыри-гъэдзагъ. Ордэдыр кыригъаІоу, ежъы-ри ымакъэ екІоу дежъыоу, пэгъунэгъоу щытыгъэхэ дзэкІолІхэри кыдежъыу-хэу чэф жъот макъэм зыкыІэтыгъ. ДзэкІолІхэм щтэныри ащыгъупшэ-жыгъэу, нахъ пэлудзыгъэу щытыгъэ-хэри пщынаом къеуцокІыгъэхэу лыхъужъ ордэдыр дежъыурэр дежъыоу, едэлурэр едэлэу кІэлъырытыгъэх ордэ мэкъамэм дырагъаштэу щэо-пллао-хэзэ...

ЗэкІэ зэІэсэжъхэм Мыхьамодэ иупчІэ иджуап Машэ ритыжыгъ: «Пыидзэу кыІылыгъэхэр зызэкІадзэжъхэм гъэрэу

кыабытыгъэхэм ащыщ горэм мы пщы-нэр кыІахыжъыгъ. Тидзэ хэт нэгъой кІалэм «мыр тэ типщынэ лъэпкъ» зелом, ащ кыратыжыгъагъ. Дежъыузэ, нэгъой ордэди, урыс ордэди кІалэм пщы-нэмкІэ кыригъэпшІыкІутІукІы-щтыгъэх. Ар зыхъугъэм бэ темы-шлагъэу, ежъ кызэрІотагъэмкІэ, кІалэр къаулагъ. ТинасыпкІэ сэ сызычІэлъ гос-питалым кычІагъэгъолъхагъ. ТіекІу нахъышІуло кІалэр зэхъум госпиталым чІэлъхэм пщынэ афеоу, шагуми кыкІымы шеоу, бэмэ агу кыІэтэу ри-гъэжъагъ.

Сэри нахъышІуло сыхъугъэу, мафэ горэм пщынэ макъэр зызэхэсэхым ымакъэкІэ къэсшІэжъыгъ. Пщынэм еорэр Мыхьамод ары сшІошІи, лъэшэу сыгушІуагъ. ЛъэкІэу сІлэр есхыліи, шъханыгъупчъэм секІоллагъ. Чыгъ чІэгъым чІэсэу пщынэм еорэр дэгъоу, нафэу плъэгъоу щытыгъ. Моуи зы-сшІыгъ, моуи зыкъэсшІыжъыгъ, ау пщынэм еорэр Мыхьамод пІонэу щы-тыгъэп: пщынэм еоштыгъэр шъхэ хъу-рэе, нэгу хъурэе цІыкІу, куапсэ, пэтырэкъэ цІыкІу. Мыхьамодэ зыкІи ащ фэдахэп. Мыхьамодэ нэгу кІы-фышъо-шэгъуашъу, нэгу кІыхъ, нэтІэ лъэгъ-нэтІагъэу, пэшхо-пэкІыхъ.

ЕтІан ымыІоу, армырмэ хэт ышІэрэ, «неуц госпиталым чІэкІыжынкІи хъун» ыІуи, Машэ гъусэхэри кыфэ-хъухи, пщынэм еорэм ыдэжъ Іуагъэх. Пщынэм къэбарэу пыІыр пщынаоми едэлухэрэми къафиІотагъ. Уди-мыди зыІуагъэ горэхэри къахэкІыгъэх, ау нэгъой кІалэр инэу рыразэу пщынэр Машэ кыритыжыгъэ зьер псаумэ ІэкІыгъэхажъынэу, ежъ щымыІэжъы-ми, игъусагъэхэм янэпэепІэу полкым щаІыгъынэу...

Мыхьамодэ игушІуакІэ гъунэнчъагъ: ынэкъухэм нэпсыр арыз хъугъэу, чІыпІэ имытыгъоу, щхыпІцІ дахэри ынэгу кытекІутэу, Машэ еплъыщтыгъэ. «Сыгу жъы дэбгъэхажъи, Маш. Ала-хъэм ильэс мин уегъэгъашІ, сшыпху! ШІоу щыІэр кыбдэхъоу, уІахыІлмэ уадатхъу Тхъэм ушегъаІ! Сэ нэпэ зызэрэгъэгущІуагъэм фэдэу, угушІо зэпытэу, уизы мафэ мэфышъэу ильэ-сишъэ Тхъэм уегъэгъашІэ, Маш!» ыІуи, Іахылыгъэ хэлъэу ІаплІ рицэкІи, ынэгу ебэугъ...

Зы мафэп, зы мазэп мэшіо зэпымы-чыжыым хэтхэу, пыим пешІукІохэзэ кызэрахыгъэр. Ау, ТхъэмкІэ шыкур, егъэжъапІэ зІлэу ухыжыпІэ зымыІэ щыІэп. Мары, зэо мэшіолыгъэри аухыгъ, фашистхэр кызысечежъагъэхэм цыраштыІыхажыгъэх.

... 1945-рэ ильэс... Берлин... Рейх-стагым ыпашъхъ. ГъучІи, мыжъуи, лъэмыджи, уни — тыдэкІэ бгъэзагъэ-ми ипхыхы-итэкъоу итэкъухагъэх, зэпыутыгъэх, зэпыстыкІыгъэх, мэшіо гъозыр зым шъхъащехы, Іугъо шІуцІэ изэрэщыхажъыр адырэм кыхехы, кы-рыум фэдэу чэрэгъузэ, огум есыхъэ. Бжъэ пчІыгъэм фэдэхэу, цыфхэр куп-купэу итэкъухагъэхэу, чэф-жъот ма-къэр ашъхъащыт. Мыхьамоди идзэ-кІогъу-иныбджэгъухэр кыготхэу, текІоныгъэм тэмэ лые къагуи-гъэ-кІагъэу, кІочІэ лые къахильхагъэу щытых агукІэ дунаир зэлъабыбыхъэу, зы жыкышъэгъукІэ Іахылы блэгъи алыІэхэхэу, агуи шхончышхоу, ягъэ-тыр къэщэгъахэу хъазырэу щытых... ГушІо зезэрэхъэ, чэф лъэшым хэтыхэу Мыхьамодэ иныбджэгъумэ ащыщ горэм къело: «Мыхьамод, мардж, зэ моу

уипщынэ зыгорэ кытфыхегъадз!»

Мыхьамоди зыкышІэжъи, Іалъмэкъ кызышІохихи, чІым тыригъэуцагъ. КытІати, ипщынэ кырихыгъ, лъагъэу кыІэти зэкІищыгъ, «кыгъэгъушІуагъ» ригъэжъагъ. «Зыгъэлъатэу» кыри-гъаІорэр зэхэхыхэр тыдэрэ чІыпІэ щытми, цыфхэр кызэлэкъумэ къа-кІохэмэ къэуцухэзэ, пчэгум хъурэе-шхоу зырищыгъ. Къэсырэмэ ащыщхэр кызэрэкІорэм тетэу пчэгум ефарзэш, ыІапэ кыхэмыщыжъэу лъатэзэ къешІэу регъажъэ. Ахэм ахэхъомэ-ахэхъозэ, джэгур джэгущхо хъугъэ. Грузини, чэчэни, ингуши, дагыстани, Кавказ щыщ пстэуми яджэныкъо машІо ифабэ зэхашлагъ. Ахэм адыгэ кІэлитІуи ахэтыгъ. Пщынэм еорэр зэ-рэдэдыр ахэм зашлагъэр нэужыпкъ — адыгэ ордэхэр кыригъаІо зэхъур ары ныІэп. Сьд фэдиз гушІуагъу ахэм зэхашлагъэр?! «Іслъамыем» итыжъын макъэ, зэфэкІо псынклэм ипсыор шъа-бэ, къэчъыхъэм имэшІо жыкорен лъалъэ псэ къапыкІагъэу Рейхстагым ынэгу зыкышІаІэти, кыІэлъэгъэкІыхэу огум къеуцох.

4

... Поэтичэскэ теплъэу Мыхьамодэ иІэр джыри нахъ къэнафэ пщынэм ео зыхъукІэ. Ары, цыфым Іоф ышІэ зыхъукІэ, ащ къегъэнафэ ар зыфэдэ шъыпкъэр. КъешІэнэу пчэгум кыхыа-гъэм зызэригъэзэрэ шІыкІэр зи-лъэгъукІэ, ордэу ар кызыдешІэщтыр Мыхьамодэ ышІэщтыгъэ, ащ елгы-тыгъэу пщынабзэм зызэблыригъэ-хъуштыгъэ, ежъ ыгу имэшІоужоку кыриустхъукІыщтыгъэ. Ордэу пщы-нэм кыхыригъэдзагъэм зыдишІызэ, ипхъэкІычаомэ къаплъыщтыгъэ. Адрэ-хэми ар къагурыІоштыгъэ: япхъэкІыч-хэр зэрагъэшхыжъхэу, ежъхэр зэблэ-хъушъутыхэу, зым чыжъэу зыдиІтаеу, адырэм зыкыридзыхэу, пхъэкІычхэр зэтешъхъэшъхыкІыщтыгъэх, пхъэ-кІычаомэ яжъыу макъэ ошъо чІэгъыр зэлъыбытыщтыгъэ.

Ордэдым, пщынэоным — ежъ исэнэхъаткІэ Мыхьамодэ еплъыкІэу иІэхэм яхыІагъэу гушІэхэр зэдэтыгъэх. Ордэхэм зэхэшІэ куу, еплъыкІэ гъэнэфагъэ Мыхьамодэ зэрафыриІэр изэфэхысыжъхэм кы-ралотыкІы, урагъэгупшысэ, духовнэу нахъ бай уашІы. Гупшысэ зэфэхысы-жъыр щызэхашІэу Мыхьамодэ къело: «Пщынэм еошъурэр зэп ыкІи тІоп..., — зыкІыригъэщыгъэ кырищэжъагъ щыІэныгъэм бэ щызылъэгъугъэ пщы-наом, — ау-у-у... ордэдыр гум лыІэсэу, къуркъуркъу Іоу кызыгъэжъукІэу пщы-нэм кызыгыІаІорэр зырыз дэд. Ары, ары. Зы, тІу пІозэ къэплъытэщтых. Джырэ тилъэхъан щыІэхэм ащыщхэу (ар кызыІогагъэр я 20-рэ лІэшІэгъум ия 60-рэ ильэсхэр арыгъэ) зипщынэуакІэ ашІэхэрэр — АбдзахкІэ — АуІлэ ОІэгъэи, БжъэдыгъукІэ — Бэшкэкъо Сахид, ащ ыкІо Хъазрэт, Сулейманэ Хъамырз, КІэмгукІэ — Мыхьамы-джэнэ Хъарис, Пшызэ шапсыгъэхэм-кІэ — Къоджэшъэо Къадырхъан, Лъэ-цэрыкІо Ким, тэ тилъэныкІо Шап-сыгъэкІэ — Хъурмэ Рэмэзан, Хъшх Ас-лъан арых», — щхыпэ чэфыр ынэгу кытешІэтыкІэу къелуатэ Мыхьамодэ. ЗыщыгушхукІыжъыгъэ джа зыцІэ кыриІохэрэм, шчэ хэлъэп, ежъ Мы-хьамодэ апэ имытымэ, ятІонэрэу е ящэ-нэрэу щытыгъэх. КъушъхъэчІэхэм япщынабзэ къэзыухъумагъэу, цыфхэм ар алъызыгъэлэсыгъэу, япщынэлъэ

макъэ зезыгъэлэтыгъэу, чыжъэу зыгъэлугъэмэ ащыщыгъэ къодыеп Мыхьамодэ, апэрэ нахъ... Игъэхъагъэ-хэм афэшІ зышІомышІыжъырэм, нэмыкІ цыфхэм ахэлъ шІуагъэм ащыгушІукІырэ гукъэбзагъэу, хъа-лэлыгъэу иІэр щызэхашІэу Хъшх Ас-лъан ипщынэуакІэ осэшхо фишІэу кытегушІыІэ Шагуджыр: «Хъарамы-гъэ зыгу имыІыым, Аслъан ипщы-нэуакІэ ыгу римыхыын ыІлэкІыштгэп. Ежъ нахыи зэрэнахышІумкІэ гушхуагъэ фимышІым ар пщынэм зэрэорэм щыгушІукІышт. Сэ сшъхъэкІэ сехъоп-сэным нэсэу, сыгукІэ сигъэразэу сыгушІоу седэлэу Аслъан пщынэм ео зыхъукІэ», — гушІор ынэгу кыкІэ-тэкъоу, нэфыр кыкІыІлэсыкІэу Мы-хьамодэ къелуатэ.

... Пщынаохэм язэнэкъокъухэм бэ-рэ ахэлэжъагъ Шагудж Мыхьамодэ. УсакІохэм бэрэ аІукІэщтыгъэ. Шъачэ, Краснодар, Тбилиси ятелевидениехэм Шагуджым ипщынэо къэтынхэр мызэу, мытІоу ащыкІуагъэх. КуІтурэм и Ми-нистерствэрэ композиторхэм я Всесо-юзнэ Унэрэ яа І-рэ Всероссийскэ му-зыкальнэ-этнографическэ конференциеу тыгъэгъазэм и 3-м 1974-рэ ильэсым щыІагъэм Къэлэжъырэ ПсышІуапэрэ яансамблэхэр игъусэхэу Шагудж Мы-хьамодэ хэлэжъагъ. Пэрытныгъэ щуи-бытыгъ, шІухъафтынхэр кыраты-гъэх. Адыгэ къэшхо ордэ мэкъамэхэу Мыхьамодэ пщынэм кыригъэІуа-гъэхэм ащыщхэу ежъ ыгукІэ къахи-хыгъэхэу ордэ 40 Всесоюзнэ фирмэу «Мелодия» зыфиІорэм пластинкэхэм атетхагъэу кыдигъэкІыгъэх.

... ШІушІагъэм цыфыр егъэдахэ, цыфхэм агу зэфегъаІо. Хэти шІлэфэ ежъ ыгу кІуачІэ щизэу шІушІагъэм изехъаІо ышІэ ыгу ильэу зэрехъэ... Ащ изышыыхъатмэ ащыщ киноискусствэм зилахышІу хэзыІлхагъэу, советскэ лъэхъаным тырахыгъэ кинофильмэ анахъ цІэрыІохэу «Неуловимые» зыфиІорэм ирежиссерэу, «Адъютант его превосходительства» зыфиІорэр тезыхыгъэ Хъагъундэкъо Хъамедэ (ащ ихудожественнэ зэхашІэ уехъырэ-хышъэжъынэу щытгэп) Шагудж Мы-хьамодэ итворчествэ куоу хэгупшысы-хъэзэ, осэ дэгъу, осэ тэрэз кышчы-фишІыгъ итхыгъэу «ИпщынэуакІэ гучІэм етІысхъэ» (гъэзетэу «Адыгэ макъ», 28.05. 2009) зыфиІорэм. Ша-гудж Мыхьамодэ фэгъэхыгъэ гупшысэ зэфэхысыжъ зэгъэпшыгъэхэр псэлъэ дахэкІэ Хъамедэ кышчыІуагъ иусэу «Шапсыгъэ къушъхъэхэм яорэ-дышъу» зыфиІорэм. Сатырхэм уяджэ зыхъукІэ, гум имэшІоужоку кІапщэзэ, макъэ пымыІукІэу уІлэкІуагэ пшІошІы-зэ, мэшілобыбыр кызэкІэблэ, орым орыр кыІытсы, макъэм зелэтышъ огум ебыбэ:

«О, си Шапсыгъэу,
Сыпсэ хэтІагъ,
Насып мыухыжъыр
Тхъэм кыууитыгъ.
Уилъэпкъ лъэи
Ижъогъо нэфэу
Шагудж Мыхьамодэ
Убгъэгъу кІэтыгъ»...

Мыхьамодэ ипщынэо Іепэлэсэныгъэ лъэпкъ духовнэ мыІыкум хэуцагъ, цыфыгоу зыІыІэсырэм лъэпкъ зэхашІэр хильхъэу, ыгу кыІэтэу, игугъэ кыгъэнэфэу, нэфылэ жъуагъоу, лъэпкъ ошъогуи щыбІэу иуцагъ...

ШЪХЪЭЛЭХЪО Абу.

